

9.11.2016

Sosiaali- ja terveysministeriö
Valtiovarainministeriö

Dnro:501/D.a.2/2016

Viite: STM:n ja VM:n lausuntopyyntö 31.8.2016 STM068:00/2015

**Asia: SAAMELAISKÄRÄJIEN LAUSUNTO HALLITUKSEN
ESITYSLUONNOKSESTA MAAKUNTAUUDISTUKSEKSI JA SOSIAALI- JA
TERVEYDENHUOLLON JÄRJESTÄMISUUDISTUKSEKSI SEKÄ NIIHIN
LIITTYVIKSI LAEIKSI**

1. Saamelaisten oikeuksien turvaamisen perusta Suomen oikeusjärjestelmässä

Suomen kansallinen lainsäädäntö, perustuslain säännökset ja kansainväliset ihmisoikeussopimukset muodostavat Suomen viranomaisille saamelaisia koskevien oikeuksien kuten kielen ja kulttuurin toteuttamis- ja turvaamisvelvollisuuden yhdenvertaisesti muihin väestöryhmiin nähden.

Saamelaiset ovat Euroopan unionin ainoa alkuperäiskansa, jolla on oma kieli ja kulttuuri. Saamelaisten asema alkuperäiskansana sekä kielelliset ja kulttuuriset oikeudet on turvattu perustuslain tasolla. Perustuslain 17.3 §:ssä turvattujen oikeuksien toteutumisen lähtökohtana on, että saamen kieli ja saamelaiskulttuuri ovat riittävän täsmällisesti ja kattavasti suojattu aineellisessa lainsäädännössä. Oman kielen ja kulttuurin oppiminen, niiden ylläpitäminen, käyttäminen ja kehittäminen ovat saamelaisille kuuluvia perustavanlaatuisia oikeuksia, joiden puuttuminen johtaa saamelaisten kohdalla eriarvoisuuteen yhteiskunnassa. Ihmisten yhdenvertaisuuden toteutuminen on ihmisoikeuksien keskeisiä periaatteita. Suomi on sitoutunut kansainvälisiin ihmisoikeussopimuksiin, jotka ovat velvoittavaa lainsäädäntöä ja velvoittavat viranomaisia mm. saamelaisten oikeuksien toteuttamisessa ja suojelemisessa. Suomen lainsäädännössä perus- ja ihmisoikeuksien toteuttaminen on viranomaisten vastuulla siten, että viranomaisten tulee järjestää olosuhteet (lainsäädäntö, järjestelmät, rakenteet) sellaiseksi, että saamelaisten perus- ja ihmisoikeudet toteutuvat.

2. Saamelaiskäräjien huomiot hallituksen esitysluonnoksesta maakuntauudistukseksi

Maakuntauudistuksen pohjalta muodostettava uusi Lapin maakuntaitsehallinto ja jo olemassa oleva saamelaisten kulttuuri-itsehallinto limittyvät osin päällekkäin niin alueellisesti kuin sisällöltäänkin. Molempien itsehallintojen perusteista säädetään perustuslain 121 § 4 momentissa: ”*Itsehallinnosta kuntia suuremmilla hallintoalueilla säädetään lailla. Saamelaisilla on saamelaisten kotiseutualueella kieltään ja kulttuuriaan koskeva itsehallinto sen mukaan kuin lailla säädetään.*” Näiden kahden itsehallinnon välinen tehtävienjako ja toimivaltasuhteet tulee tarkoin selvittää ennen maakuntauudistuksen voimaansaattamista siten, että turvataan saamelaisten kulttuuri-itsehallinnon kehittäminen tavalla, jota sillä alun alkujaan säädettyä on tarkoitettu ilmaisulla ”kehitettävä kuntien itsehallinnon suuntaisesti ja sen rinnalle”.

Saamelaisia koskevien perustuslain säännösten tarkoituksena oli luoda perusoikeudellinen ja perustuslain tasoinen suoja saamelaisten alkuperäiskansan kulttuurimuodolle, heidän käyttämälleen saamen kielelle ja saamelaisten kulttuuri-itsehallinnolle sekä siten antaa suuntaviivat tulevan lainsäädännön kehittämiselle edellä mainittuja asioita koskien. Eräänä perustuslain uudistuksen tarkoituksena oli saamelaisten osallistumis- ja vaikuttamismahdollisuuksien vahvistaminen heitä koskevissa asioissa, kuten uudistusta edeltäneessä hallituksen esityksessä (HE 248/1994) todetaan.

Maakuntahallintouudistuksen valmistelussa ei kuitenkaan ole lainkaan nähtävissä edellä kuvattua perustuslain saamelaisia koskevien pykälien sanamuodon ja niiden esitöistä ilmenevän lain säännösten tarkoituksen huomioimista, saati edes sellaisten havaitsemista. Esitetty maakuntalaki näyttää tunnistavan vain saamen kielen aseman, eikä sitäkään riittävästi. Lisäksi lakiluonnos ei kohtaa ollenkaan saamelaisten kulttuuri-itsehallinnon kanssa, vaikka molemmat saavat oikeusperusteensa samasta perustuslain pykälästä (121 § 4 mom.). Saamelaisten alkuperäiskansan kulttuuri-itsehallintoa ei saa muulla lainsäädännöllä, kuten käsillä olevalla maakuntahallintouudistuksella heikentää. Kulttuuri-itsehallintoa tulee päinvastoin vahvistaa ja kehittää perustuslain ja saamelaisten kulttuuri-itsehallintoa koskevan lainsäädännön ja niiden esitöiden mukaisesti ja tämän suuntauksen tulee ilmetä selvästi myös maakuntahallintouudistuksessa. Tarvittaessa on säädettävä muuta kulttuuri-itsehallintoa riittävästi turvaavaa ja kehittävää lainsäädäntöä.

Yksittäisinä lisähuomioina mainittakoon, että 1) raja-alueyhteistyön osalta tulisi saamelaisiin liittyvissä asioissa suunnitella yhteistyömekanismi tulevan maakuntahallinnon ja Saamelaiskäräjien kanssa ja, että 2) ELY-keskuksesta maakuntahallinnolle siirrettäviin tehtäviin liittyen poronhoitajien sijaisapujärjestelmä on toimivuutensa vuoksi syytä pitää entisellään MELA:n kautta kanavoituna.

3. Saamelaiskäräjien huomiot hallituksen esitysluonnoksesta eduskunnalle sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämisuudistukseksi

Saamenkielisten sosiaali- ja terveystalvelujen järjestäminen osana kulttuuri-itsehallintoa

Hallituksen esitysluonnoksessa kielellisiä oikeuksia koskevassa osiossa sivulla 11 todetaan virheellisesti, että saamelaisten kulttuuri-itsehallinnosta säädettäisiin saamen kielilailla. Saamelaisten itsehallinnosta on säädetty tarkemmin saamelaiskäräjistä annetulla lailla 974/1995. Saamen kielilaki on se aineellinen laki, jolla toimeenpannaan saamelaisten kielellisiä perusoikeuksia. Sivulla 11 mainitaan lyhyesti saamelaisten kulttuuri-itsehallinto, mutta ei kerrota, miten sitä käytännössä saamelaisten kotiseutualueella toteutetaan saamenkielisen palvelutuotannon osalta.

Saamelaiskäräjälain säädösten perusteella saamelaisten itsehallintoon kuuluvat saamelaisten omaa kieltä ja kulttuuria sekä heidän asemaansa alkuperäiskansana koskevat asiat sekä saamenkielisten sosiaali- ja terveystalvelujen kehittäminen. Saamenkielisten palvelujen järjestämisessä ei ensisijaisesti ole kyse yleisesti kunnille kuuluvien velvoitteiden täyttämisestä, vaan saamelaisen alkuperäiskansan kielellisten ja kulttuuristen perusoikeuksien turvaamisesta kulttuuri-itsehallinnon perustalta saamelaisten kotiseutualueella. Saamenkielisiä palveluja järjestettäessä tulee saamelaisille taata tosiasiallinen mahdollisuus osallistua palveluja koskevaan suunnitteluun, valmisteluun ja päätöksentekoon. Tällä toteutetaan saamelaiskäräjälain 5 §:n mukaista tehtävää. Saamelaisen alkuperäiskansan itsemääräämisoikeus ei toteudu kuntaperustaisesti johdettujen palvelujen toteuttamisessa¹.

Saamelaisten lainsäädännöllinen asema ja saamenkielisten palveluiden saatavuuden turvaaminen tulee ottaa huomioon erikseen hallinnossa, palvelujen järjestämisessä, resursoinnissa, tutkimuksessa ja kehittämisessä. Suomen perustuslain 17 §:n 3 momentin mukaan saamelaisilla alkuperäiskansana on oikeus ylläpitää ja kehittää omaa kieltään ja kulttuuriaan. Perustuslain 121 §:n 4 momentin mukaan saamelaisilla on saamelaisten kotiseutualueella kieltään ja kulttuuriaan koskeva itsehallinto sen

---

¹ Teperi, Juha ym. (toim): Riittävät palvelut jokaiselle. Näkökulmia yhdenvertaisuuteen sosiaali- ja terveydenhuollossa. Stakes, Helsinki 2006.

mukaan kuin lailla säädetään. Perustuslain 22 § mukaan julkisen vallan on turvattava perusoikeuksien ja ihmisoikeuksien toteutuminen. Perustuslain 22 § valmistelussa todetaan, että ihmisoikeussopimusten säännöksistä ei voida poiketa edes perustuslainsäätämisyjärjestyksessä.² Näin ollen ihmisoikeussopimusten mahdolliset säännökset itsehallinnosta ovat vahvemmat kuin Suomen perustuslaki. Saamelaisten itsehallintoa koskevan lainsäädännöllisen järjestelyn tultua voimaan saamelaisten itsehallinto on tullut kansainvälisten ihmisoikeussopimusten piiriin. Tämän järjestelmän myöhemmät heikennykset voivat merkitä kansainvälisoikeudellista rikkomusta (HE 248/1994 vp s. 21).

Saamelaisten itsehallintoa koskevan säännöksen tavoitteena on luoda saamelaisille hallinnollis-poliittinen asema, jonka avulla he voivat nykyistä enemmän vaikuttaa päätettäessä saamen kieltä ja kulttuuria sekä saamelaisten asemaa alkuperäiskansana koskevista asioista. Toteutuessaan tämä tavoite edistää saamelaisten mahdollisuuksia huoltaa, ylläpitää ja kehittää kieltään, kulttuuriaan sekä sosiaalisia ja taloudellisia olojaan. Säännöksellä pyritään siihen, että tulevassa lainsäädännössä määrätään saamelaisten omaa kieltä ja kulttuuria koskevissa asioissa toimielimet, toimivaltarajat ja tehtävät saamelaishallinnolle, kunnalliselle itsehallinnolle ja valtion hallinnolle. Perustuslain muutoksella tehtiin mahdolliseksi se, että saamelaisten itsehallintoon kuuluvia asioita otetaan kuntien tai valtion hallintoa koskevaan lainsäädäntöön saamelaisten kotiseutualueella tai että näitä tehtäviä siirretään kuntien tai valtion hallinnosta erityiselle saamelaishallinnolle (HE 248/1994 vp s. 14,16 ja 20). Saamelaisten itsehallinnon luomisessa on kyse lainsäädännöllä järjestettävästä julkisoikeudellisten tehtävien siirrosta tai tehtävien muusta järjestelystä Saamelaiskäräjien ja maakunnan tai Saamelaiskäräjien ja valtion välillä.

Saamelaisten itsehallinnon kehittämisessä Suomessa lähtökohtana tulee pitää sitä, että Suomessa on kaksi kansaa, joilla on itsemääräämisoikeus kansainvälisen oikeuden säännösten mukaan. Yleisen yhdenvertaisuusperiaatteen pohjalta saamelaisten itsemäärääminen ei voi lähtökohdiltaan olla rajoitetumpi kuin pääväestön itsemäärääminen.³ Mikäli uudistus toteutetaan saamelaisten osalta nykyisin linjauksin ja menettelyin ilman saamelaisten osallistumisoikeutta lainsäädäntöprosessiin, uudistus johtanee saamelaisten perusoikeuksien ja kulttuuri-itsehallinnon kaventumiseen, jolloin kyseessä olisi kansainvälinen sopimusrikkomus.

Saamelaiskäräjät esittää, että sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämislaissa Saamelaiskäräjät selitetään saamenkielisten sosiaali- ja terveystalvelujen valtionavustusta koskevassa asiassa valtionapuviranomaisen toimivalaa käyttäväksi toimielimeksi. Tämä järjestely toteuttaisi nykyistä paremmin Saamelaiskäräjien päätöksenteossa perustuslaista lähtevää saamelaisten omaa kieltä ja kulttuuria koskevaa itsehallintoa.

Lainsäädäntö velvoittaa järjestämään sosiaali- ja terveydenhuollon palvelut asukkaiden tarpeen mukaisesti. Lainsäädäntö ei kuitenkaan säätele yksityiskohtaisesti toiminnan laajuutta, sisältöä tai järjestämistapaa. Itsehallinto-oikeuden mukaan saamelaisilla tulee olla mahdollisuus päättää itse siitä, millaisia sosiaali- ja terveystalveluja he tarvitsevat, millaiselle perustalle ja arvomaailmalle sekä näkemyksille hyvinvoinnista niiden tulisi rakentua ja miten ne tulisi parhaiten järjestää. Saamelaiskäräjät tuntee parhaiten oman väestönsä sosiaali- ja terveystalvelujen tarpeen ja menettelytavat saamenkielisten palvelujen aikaansaamiseksi.

² HE 309/1993, ks. myös PeVL 12/1982 vp

³ Betänkande av det svenska sametingets kommitté med uppgift att ta fram ett förslag till strategi för en implementering av det samiska folkets rätt till självbestämmande på den svenska sidan av Sápmi, Kiruna 2004, s. 73

Saamenkielisten sosiaali- terveyspalvelujen saatavuus saamelaisten kotiseutualueella perustuu pääasiassa valtion talousarviossa vuodesta 2002 lähtien myönnetyn valtionavustuksen⁴ olemassaoloon. Talousarvion mukaan määrärahaa saa käyttää valtionavustuksen maksamiseksi Saamelaiskäräjien kautta Saamelaiskäräjistä annetun lain 4 §:ssä tarkoitetuille saamelaisten kotiseutualueen kunnille saamenkielisten sosiaali- ja terveyspalvelujen turvaamiseksi.

Valtionavustus on osa perustuslakia toteuttavaa saamelaisten itsehallintoa ja itsehallinnon ehkä konkreettisin ulottuvuus Saamelaiskäräjien ja kunnan välisessä suhteessa. Määrärahaa ja sen käyttöä koskevaan tulkintaan vaikuttaa saamelaiskäräjälain (974/1995) 8 §, jonka mukaan Saamelaiskäräjät päättää saamelaisten yhteiseen käyttöön osoitettujen varojen jaosta. Valtionavustuslain 4 §:n 1 momentin perustelujen mukaan valtionapuviranomaisen toimivallan lähtökohtana on se, että ”valtionavustuksen myöntämiseen ja käytön valvontaan liittyvät asiat hoitaa se viranomainen, jonka toimialaan ja tehtäviin kyseinen valtionavustus luonteensa ja tarkoituksensa mukaan kuuluu.”

Saamelaisten alkuperäiskansa-asema, kielelliset ja kulttuuriset perusoikeudet ja kulttuuri-itsehallinto tulee huomioida Lapin maakunnan tehtävien ja hallintomallin määrittelyssä. Lapin maakunnan valtakunnalliseksi erityistehtäväksi tulee määritellä:

1. Saamenkielisen väestön palvelutarpeen huomioonottaminen palvelujen, tutkimuksen, koulutuksen ja kehittämisen koordinoititehtävässä.
2. Saamenkielisten palvelujen järjestämisvastuu.
3. Saamelaisten pohjoismaisen rajat ylittävän yhteistyön edistäminen.

Saamelaisten kulttuuri-itsehallinnon (PL 121.4 §) toteutuminen tulee erikseen huomioida saamenkielisten palvelujen osalta Lapin maakunnan tehtävämäärittelyssä niin, että Saamelaiskäräjät selitetään järjestämislaissa valtioapuviranomaiseksi saamenkielisten sosiaali- ja terveyspalvelujen osalta, jolloin Saamelaiskäräjät päättää saamenkielisten sosiaali- ja terveyspalvelujen järjestämiseen osoitetun rahoituksen käytöstä.

Eduskunnan perustuslakivaliokunta on kunta- ja palvelurakennemuutostusta koskevan lainsäädännön yhteydessä lausunut, etteivät kuntajaon mahdolliset muutokset saa heikentää saamelaisille nykyisen lainsäädännön mukaan kuuluvia kielellisiä tai kulttuurisia oikeuksia taikka kulttuuri-itsehallinnon edellytyksiä (PeVL 37/2006 vp - HE 155/2006 vp).

Saamenkielisten palvelujen järjestämisvelvollisuus ja saamen kielilain tulkinta

Hallituksen esitysluonnoksessa kielellisiä oikeuksia koskevassa osiossa sivulla 11 todetaan täysin virheellisesti ettei kunnilla ole velvollisuutta järjestää saamenkielisiä sosiaali- ja terveyspalveluita. STM on tulkinnut perustuslakia ja saamen kielilakia virheellisesti. Perustuslain 17 §:n 3 mukaan *saamelaisilla alkuperäiskansana sekä romaneilla ja muilla ryhmillä on oikeus ylläpitää ja kehittää omaa kieltään ja kulttuuriaan. Saamelaisten oikeudesta käyttää saamen kieltä viranomaisessa säädetään lailla.* Saamelaisten kielelliset oikeudet ovat laajemmat kuin oikeus saada tulkkaus- ja käännösapua.

Saamen kielilailla on tarkoitus vähentää tarvetta tulkkaukseen ja kääntämiseen muun muassa kielitaitovaatimuksia ja virkavapautta koskevilla säännöksillä, joiden avulla saamen kielen taistoisen virkamiesten määrä on tarkoitus saada nykyistä suuremmaksi (HE 46/2003 vp. s 18). Saamen kielilain tarkoitus on, että tulkkaus ja kääntäminen vähitellen jäisivät toissijaiseksi keinoksi asiakkaan ja

⁴ Valtionavustus saamenkielisten sosiaali- ja terveyspalvelujen turvaamiseksi, 480 000 € (mom 33.60.36), STM:n hallinnonala

viranomaisten välisissä yhteyksissä. Pääsääntö olisi asian käsittely saamen kielellä, jos siihen on mahdollisuus (HE 46/2003 vp s.30).

Saamen kielilain 14 §:n 1 momentin mukaan viranomaisen on henkilöstöä palvelukseen ottaessaan huolehdittava siitä, että sen henkilöstö pystyy palvelemaan asiakkaita myös saameksi. Viranomaisen on lisäksi koulutusta järjestämällä tai muilla toimenpiteillä huolehdittava siitä, että henkilöstöllä on viranomaisten tehtävien edellyttämä saamen kielen taito. Hallituksen esityksen mukaan (HE 46/2003, s. 37) saamelaisten kotiseutualueella jokaisen saamen kielilain piiriin kuuluvan kunnallisen ja valtiollisen viranomaisen olisi vastaisuudessa kyettävä antamaan saamenkielisiä palveluita pääsääntöisesti tarvitsematta turvautua tulkkaukseen. Viranomaisilla on velvollisuus huolehtia, että kussakin virastossa on saamen kielen taitoista henkilökuntaa.

Saamen kielilain 15 §:n 3 momentin mukaan viranomaisten tulee toiminnassaan muutenkin edistää saamen kielen käyttämistä. Saamen kielilain 24 §:n 1 momentin mukaan viranomaisten tulee toiminnassaan oma-aloitteisesti huolehtia siitä, että tämän lain turvaamat kielelliset oikeudet toteutuvat käytännössä. Sen tulee osoittaa yleisölle palvelevansa myös saameksi.

Sote-järjestämislain 1 §:ssä säädetään lain tarkoituksesta. Lain tarkoituksena on väestön hyvinvoinnista ja terveydestä huolehtiminen ja tätä kautta väestöryhmien välisten hyvinvointi- ja terveyserojen vähentäminen. Tarkoituksena on myös luoda asianmukaiset edellytykset hoitoon tai palvelujen piiriin pääsulle ja sille, että koko maassa on saatavilla riittävästi ja *yhdenvertaisesti* palveluja sekä palveluja tarvitsevien ihmisten tarpeet ja niissä tapahtuvat muutokset huomioon ottava palvelurakenne. Perusteluissa tuodaan esille, että perustuslakivaliokunta on toistuvasti todennut, että sosiaali- ja terveyspalvelujen on vastattava alueellisiin ja yksilöllisiin tarpeisiin. Perusoikeuksien toteutumista ei voi lähestyä keskimääräisen ihmisen näkökulmasta. Sosiaali- ja terveyspalveluja koskevasta lainsäädännöstä ja oikeuskäytännöstä muodostuu velvollisuus ottaa huomioon kokonaisvaltaisesti ihmisen yksilölliset tarpeet ja antaa näiden pohjalta tulevan palvelukokonaisuuden arvioinnin sosiaali- ja terveydenhuollon ammattihenkilöiden harkintaan (järjestämislakiluonnos 1).

Hallituksen esitysluonnoksessa laiksi sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämisestä säädetään palvelujen kielestä (6 §). Pykälän 1 momentin mukaan ”sosiaali- ja terveydenhuolto on järjestettävä sekä suomeksi että ruotsiksi silloin, kun maakunnassa on erikielisiä kuntia tai vähintään yksi kaksikielinen kunta... Saamen kielilaissa säädetään oikeudesta käyttää saamen kieltä” (s. 55). Hallituksen esityksessä selostetaan, että jos sosiaali- tai terveydenhuollon henkilöstö ei hallitse muita kuin 1 momentissa tarkoitettuja kieliä tai asiakas ei aisti- tai puhevamman tai muun syyn vuoksi voi tulla ymmärretyksi, on palveluja annettaessa mahdollisuuksien mukaan huolehdittava tulkkitsemisesta ja tulkin hankkimisesta. Pykälän 6 yksityiskohtaisissa perusteluissa todetaan vielä, että pykälään sisältyvä viittaussäännös ei laajenna saamen kielilaissa säädettyä oikeutta käyttää saamen kieltä muissa viranomaisissa tai tilanteissa kuin mitä mainitussa laissa on nimenomaisesti säädetty (s. 5).

Saamelaiskäräjien mukaan saamenkielisten sosiaali- ja terveyspalvelujen järjestämisessä on kysymys siitä, miten saamelaisten kielellisiä ja kulttuurisia perusoikeuksia turvataan siten, että saamelaiset ovat muihin väestöryhmiin nähden yhdenvertaisessa asemassa sosiaali- ja terveydenhuollossa. Palvelut tulee toteuttaa tosiasiallisesti ja siten, että saamenkieliset palvelut järjestetään myös käytännössä saameksi. Tämän yhdenvertaisuuden toteutuminen edellyttää lainsäädännön tarkistamista. Lainsäädäntöön tulee ottaa täsmällinen ja velvoittava säännös tai säännökset saamelaisten oikeudesta saada omakielisiä ja oman kulttuurin mukaisia sosiaali- ja terveydenhuollon palveluja vähintäänkin saamelaisten kotiseutualueella. Saamelaisten oikeuksien turvaamisen kannalta tarkoituksenmukaisin tapa on ottaa asiasta säännös valmisteilla olevaan lakiin sosiaali- ja

terveydenhuollon järjestämisestä. Säännös olisi tarkoituksenmukaisinta lisätä lain 6 §:n 2 momentiksi:

”Saamelaisten kotiseutualueella sosiaali- ja terveydenhuolto on järjestettävä myös saamen kielellä. Oikeudesta käyttää saamen kieltä säädetään saamen kielilaisissa (1086/2003).”

Saamenkieliset ja saamelaiskulttuurin mukaiset palvelut sosiaali- ja terveydenhuollossa ja niitä turvaava täsmällinen säännös järjestämislaissa toteuttaa myös järjestämislain 1 §:ssä säädettyä tarkoitusta. Saamenkielisten palvelujen tulee olla käytännössä saatavilla samanlaisin perustein kuin suomenkielisellä väestöllä on.

Saamelaiskäräjien kokemus käytännöstä on se, että pelkkä viittaussäännös saamen kielilakiin ei turvaa saamenkielisten palvelujen saamista yhdenvertaisesti valtaväestöön nähden ja toteuta tosiasiallista yhdenvertaisuutta käytännössä. Aikanaan saamen kielilakia koskevassa hallituksen esityksessä kiinnitettiin erikseen huomiota *saamen kielen käyttämiseen sosiaali- ja terveydenhuollossa* ja todetaan, että tarve saada saamenkielistä palvelua sosiaali- ja terveydenhuollossa on suuri. Esityksessä viitataan lainvalmistelun aikana järjestettyihin kuulemistilaisuuksiin, joissa ilmeni, että saamelaisten kielelliset oikeudet ovat toteutuneet puutteellisesti sosiaali- ja terveydenhuollossa. Hallituksen esityksessä viitataan Suomen ratifioiman Euroopan neuvoston vähemmistökieliperuskirjan täytäntöönpanoa valvova Euroopan neuvoston ministerikomitean huomautuksiin puutteellisista sosiaali- ja terveystalvuluista. Lainvalmistelussa päätettiin lopuksi, että oikeudesta käyttää saamen kieltä sosiaali- ja terveydenhoidon asiakastilanteissa ei ole tarvetta ottaa omaa säännöstä saamen kielilakiin. Perusteluna oli, että oikeus käyttää saamen kieltä näissä tilanteissa on turvattu kielilain 4 ja 12 §:n perusteella (s. 11, 21 ja 44). Mainitut pykälät koskevat kulloistakin asioimiskertaa hallintoviranomaisessa.

Saamen kielilakia koskevan hallituksen esityksen vaikutuksia eri kansalaisryhmien asemaan käsittelevässä luvussa tärkeäksi tavoitteeksi asetetaan se, että saamenkielinen väestö voisi elää mahdollisimman täysipainoista elämää omalla kielellään ja että heidän kulttuurinsa elinehdot voitaisiin säilyttää. Edelleen siinä yhteydessä arvioidaan, että viranomaisille esityksessä ehdotettu velvollisuus huolehtia oma-aloitteisesti saamelaisten kielellisten oikeuksien toteutumisesta parantaa erityisesti lasten ja vanhusten sekä muiden heikoimmassa asemassa olevien asemaa ja helpottaa heidän elämäänsä (s. 30).

Yhdenvertaisten ja laadukkaiden saamenkielisten lähipalveluiden saatavuudesta ja saavutettavuudesta tulee säätää erikseen lailla, koska lakisääteisten saamenkielisten peruspalvelujen järjestämisessä on ollut ongelmia saamelaisten kotiseutualueella.

Saamelaiskäräjät pitää erillistä mainintaa saamenkielisten palvelujen järjestämisestä erittäin tarpeellisena, koska saamelaisten kielelliset perusoikeudet eivät toteudu perustuslain ja saamen kielilain tarkoittamalla tavalla. Syrjintälautakunta antoi Enontekiön kunnalle 11.12.2008 kieltopäätöksen jatkaa saamenkieliseen väestöön kohdistuvaa etnistä syrjintää vanhustenpalvelujen järjestämisessä. Syrjintälautakunta katsoi, että Enontekiön kunta on sosiaali- ja terveystalvuluja järjestäessään laiminlyönyt lakisääteisen velvollisuutensa järjestää sosiaali- ja terveystalvuluja saamenkieliselle väestölle siten, että saamenkielisen väestön oikeustalvuluhiin äidinkielellään ei ole toteutunut heidän kotiseutualueellaan yhtäläisesti suomenkielisen väestön kanssa. Näin saamenkielistä väestöä on kohdeltu palveluiden järjestämisessä heidän etnisestä taustastaan johtuen heille haittaa aiheuttaen epäsuotuisammin kuin suomenkielistä väestöä on kohdeltu. Päätös tulee huomioida järjestämislain jatkovalmistelussa.

Saamelaisväestön muuttoliike kasvukeskuksiin lisää saamenkielisten palvelujen tarvetta saamelaisten kotiseutualueen ulkopuolella. Vuoden 2015 saamelaiskäräjävaalien yhteydessä koottujen tilastojen mukaan Suomen saamelaisista jo noin 64,69 % (6681) asuu saamelaisalueen ulkopuolella, heistä 653 ulkomailla. Saamelaisia asuu yhteensä noin 200 Suomen kunnassa. Helsingissä ja sen lähialueella asuu 1294 saamelaista, Oulun alueella 919 ja Rovaniemen alueella 1082 saamelaista. Lapin maakunta vastaisi koko Suomen osalta saamenkielisen väestön palvelutarpeen huomioimisesta.

Saamenkielisten sosiaali- ja terveystalvelujen rahoitus

Sosiaali- ja terveysministeriö asetti 1.9.1999 selvityshenkilö Margita Lukkarisen selvittämään kielellisten vähemmistöjen mahdollisuuksia saada palveluja omalla kielellä. Selvityshenkilön ehdotuksen mukaan saamenkielisten palvelujen turvaaminen vaati erityisolosuhteiden takia korvamerkittyä valtionosuutta. Tämän seurauksena sosiaali- ja terveysministeriö esitti valtion vuoden 2002 talousarvioon otettavaksi erillisen valtionavustuksen saamenkielisten sosiaali- ja terveystalvelujen turvaamiseksi saamelaisten kotiseutualueella. Talousarvion perustelumuietion mukaan valtionavustus oli tarkoituksenmukaista jakaa Saamelaiskäräjien kautta saamelaisten kotiseutualueen kunnille, koska Saamelaiskäräjästä annetun lain 5 §:n mukaan Saamelaiskäräjien tehtävänä on hoitaa saamelaisten omaa kieltä ja kulttuuria sekä heidän asemaansa alkuperäiskansana koskevat asiat. Lain 8 §:n mukaan Saamelaiskäräjät päättää saamelaisten yhteiseen käyttöön osoitettujen varojen jaosta. Saamelaiskäräjät tuntee parhaiten saamelaisväestön sosiaali- ja terveystalvelujen tarpeen ja menettelytavat saamenkielisten palvelujen aikaansaamiseksi tälle väestölle. Lisäksi perustelumuietiossa todetaan, että rahoitusmenettely on poikkeus kuntien valtionosuusjärjestelmän yleisistä periaatteista, joiden mukaan myönnetty valtionrahoitus ei ole käyttötarkoitussidonnaista ja kuntien tulee osallistua rahoituksen perusteena olevien laskennallisten kustannusten kattamiseen kunnan rahoitusosuuden kautta. Saamenkielisten sosiaali- ja terveystalvelujen osalta erityinen valtionavustus on kuitenkin perusteltu, koska se on tarpeen perustuslaissa mainitun saamelaisen alkuperäiskansan oman kielen ja kulttuurin ylläpitämiseksi ja kehittämiseksi.

Avustus on vuodesta 2013 lähtien ollut 480 000 euroa (momentti 33.60.36). Valtionavustus on tärkeä osa saamelaisten perustuslaillista itsehallintoa, jonka kautta saamelaiset voivat keskeisesti vaikuttaa heille suunnattujen palvelujen toteuttamiseen. Valtionavustus jaetaan sellaisten palvelujen kehittämiseen ja turvaamiseen, joissa toteutetaan saamelaisten kotiseutualueella asuvien saamelaisten kielellisiä ja kulttuurisia oikeuksia sosiaali- ja terveydenhuollossa. Määrärahalla tuotettujen palvelujen järjestämistavoissa ja palvelujen sisällöissä on pystytty huomioimaan myös asiakkaan kulttuurisia tarpeita. Valtionavustus turvaa käytännössä saamenkielisten palvelujen saatavuutta saamelaisalueella, jonka turvin alueella työskentelee vuosittain 25-29 saamenkielistä sosiaali- ja terveysalan työntekijää. Avustus kattaa alle 40 % saamelaisten palvelutarpeista. Saamenkielisten sosiaali- ja terveystalvelujen rahoitustarve saamelaisten kotiseutualueella on vuosittain yhteensä yli 1,8 miljoonaa euroa, josta vanhusten saamenkielisten kotitalveluiden ja palvelusasumisen rahoitustarve on yli 800 000 euroa.

Saamelaiskäräjät pitää erittäin tärkeänä erillisten valtionavustusten säilyttämistä sosiaali- ja terveysministeriön pääluokassa. Määräraha on edelleen epävarmalla perustalla, koska siitä ei ole säädetty laissa. **Järjestämislaisa tulee saamelaisten kotiseutualueelle turvata riittävä korvamerkitty rahoitus saamenkielisten ja kulttuurinmukaisten sosiaali- ja terveystalvelujen järjestämistä varten.** Nykyinen rahoitustaso ei riitä turvaamaan saamelaisväestölle tarpeenmukaisia saamenkielisiä sosiaali- ja terveystalveluja.

Saamelaisten kotiseutualueen ulkopuolella saamenkielisten sosiaali- ja terveydenhoidon kustannuksiin ei myönnetä erillistä määrärahaa. Saamelaisten kotiseutualueen ulkopuolella tulisi varautua muun muassa saamelaisväestön ikääntymiseen ja turvata saamelaisille vanhuksille oikeus hyvään hoitoon. Vanhustenpalveluissa ensimmäiseksi opitun kielen merkitys korostuu muistisairauksien ja iän lisääntyessä. Valtion olisi aiheellista selvittää, miten saamelaisalueen ulkopuolella varaudutaan saamelaisväestön ikääntymiseen ja saamenkielisten palveluiden toteuttamiseen saamelaisvanhuksille saamen kielellä. Vähemmistövaltuutetun vuonna 2008 tekemän selvityksen⁵ mukaan yksikään haastatelluista saamelaisista ei ollut käyttänyt omaa kieltään tai pyytänyt tulkkausta saameksi käyttäessään sosiaali- ja terveystaloudellisia palveluja pääkaupunkiseudulla. Haastatelluista tuli kuitenkin ilmi, että palveluita käytettäisiin saameksi, jos siihen olisi mahdollisuus. Tämä edellyttäisi, että sosiaali- tai terveystaloudellista palvelua antava henkilö osaisi saamen kieltä, sillä tulkin käytön koetaan hankaloittavan ja mahdollisesti pitkittävän asioimista.

Suomen valtionsisäisesti voimaan saatetuista ja Suomea sitovista ihmisoikeussopimuksista YK:n taloudellisia, sosiaalisia ja sivistyksellisiä oikeuksia koskeva kansainvälinen yleissopimus⁶ (TSS-sopimus) turvaa sosiaalisia oikeuksia, kuten oikeutta työhön, terveyteen, asuntoon ja sosiaaliturvaan. Lisäksi Euroopan sosiaalinen peruskirja turvaa TSS-oikeuksia. TSS-sopimuksen 1 artiklan mukaan kaikilla kansoilla on itsemääräämisoikeus, jonka nojalla ne pyrkivät vapaasti taloudellisten, sosiaalisten ja sivistyksellisten olojensa kehittämiseen. Sopimuksen 2 artiklan mukaan taas jokainen yleissopimuksen sopimusvaltio sitoutuu sekä erikseen että varsinkin talouden ja tekniikan alalla kansainvälisen avun ja yhteistoiminnan kautta täysimääräisesti käytettävissä olevien voimavarojensa mukaan ryhtymään toimenpiteisiin kaikkiin soveltuvin keinoin ja varsinkin lainsäädäntötoimenpitein tässä yleissopimuksessa tunnustettujen oikeuksiensa toteuttamiseksi asteittain kokonaisuudessaan. Saamenkieliset sosiaali- ja terveystaloudelliset palvelut toteuttavat saamelaisten perusoikeuksia, ja niiden saatavuus ja saavutettavuus tulisi turvata Suomen perustuslain ja kansainvälisten sopimusten velvoitteiden mukaisesti.

Sopimuksen artikla 2 siis linjaa sopimusvaltioin velvoitteet asteittaisen toteuttamisen -periaatteen avulla. Sopimuksen toimeenpanoa valvova komitea (TSS-komitea) on yleiskommentissaan nro 3⁷ linjannut tulkintansa 2 artiklan periaatteesta ja valtioiden velvoitteista. Yleiskommentissa mm. linjataan, että vähäiset resurssit eivät saa olla esteenä TSS-oikeuksien täysivaltaiseen toteutumiseen, ja valtion tulisi resursseista huolimatta pyrkiä takamaan sopimuksen takaamat oikeudet laajimmalla mahdollisella tavalla.

Suomi on tukenut Alkuperäiskansojen oikeuksien julistusta⁸ kaikissa YK:n elimissä ja hyväksynyt alkuperäiskansajulistuksen kokonaisuudessaan vuonna 2007. Julistuksen artikkelit 21 ja 23 ja 24 painottavat mm. alkuperäiskansojen syrjimätöntä oikeutta taloudellisten ja sosiaalisten olojensa parantamiseen sekä oikeutta osallistua aktiivisesti niihin vaikuttavien terveydenhuolto- ja asunto-ohjelmien sekä muiden taloudellisten ja sosiaalisten ohjelmien kehittämiseen ja niistä päättämiseen. Lisäksi alkuperäiskansoihin kuuluvilla yksilöillä on myös syrjimätön oikeus saada kaikkia sosiaali- ja terveydenhuoltopalveluja sekä yhtäläinen oikeus korkeimpaan saavutettavissa olevaan ruumiillisen ja henkisen terveyden tasoon. Valtiot toteuttavat tarvittavat toimet, joilla pyritään saavuttamaan asteittain tämän oikeuden täysimääräinen toteutuminen. Palvelut tulisi olla turvattuna myös saamen kielellä, jotta julistuksen tavoitteet toteutuisivat täysimääräisinä.

⁵ Saamen kieli pääkaupunkiseudulla. Vähemmistövaltuutetun julkaisusarja 5.

⁶ Sopimus kokonaisuudessaan löytyy osoitteesta: <http://www.finlex.fi/fi/sopimukset/sopsteksti/1976/19760006>

⁷ TSS-komitean yleiskommentit löytyvät osoitteesta

http://tbinternet.ohchr.org/_layouts/treatybodyexternal/TBSearch.aspx?Lang=en&TreatyID=9&DocTypeID=11

⁸ Julistus luettavissa www.un.org/esa/socdev/unpfii/documents/DRIPS_finnish.pdf

Suomi on saanut useita suosituksia⁹ kansainvälisten sopimusten valvontaelimiltä sekä muilta ihmisoikeusmekanismeilta saamenkielisten sosiaali- ja terveyspalvelujen takaamiseksi. Saamelaiskäräjät vaatiikin, että suositukset otetaan vakavasti. Valtion säästötoimet eivät saa olla uhkana saamelaisten perus- ja ihmisoikeuksille, joihin Suomi on lukuisten kansainvälisten sopimusten ratifioimisella sitoutunut.

Rajayhteistyön kehittäminen

Norjan raja-alueella Karasjoella on pohjoissaamenkielisiä sosiaali- ja terveyspalveluja kehitetty kauemmin kuin Suomessa. Karasjoella on saatavilla pohjoissaamen kielellä mm. erikoislääkäripalveluita, lasten, nuorten ja aikuisten psykiatrisia palveluita, turvakoti- ja perhepalveluita sekä päihdekuntoutusta. Lapin sairaanhoitopiirin ja Helse Finnmarkin välisen sopimuksen perusteella Lapin saamenkielinen väestö on voinut käyttää Finnmarkin läänin erikoissairaanhoidon palveluita vuodesta 2007 alkaen. Rajayhteistyössä on kuitenkin vielä monia haasteita ja esteitä, jotka hidastavat saamenkielisen asiakkaan hoitoon pääsyä.

Rajat ylittävä yhteistyö on keskeisin keino turvata pohjoissaamenkielisten sosiaali- ja terveyspalveluiden monipuolista saatavuutta. Sosiaali- ja terveyspalveluissa rajayhteistyötä on yritetty kehittää osana kunnan perustehtäviä, mutta arkipäivän työssä aikaa vievään rajayhteistyöhön ei ole ollut riittäviä resursseja. Rajayhteistyön esteet tulisi pyrkiä poistamaan niin alueellisella kuin valtakunnallisella tasolla. Yhteistyöesteiden poistaminen tulisi aloittaa byrokratiaa vähentämällä ja laatimalla uusi sopimus myös perusterveydenhuollon ja sosiaalipalvelujen osalta. Saamelaisten palvelujen osalta yhteistyöverkoston luominen Norjan, Ruotsin ja Suomen sote-organisaatioiden välille on tärkeää säännöllisen yhteydenpidon ja tiedonkulun varmistamiseksi. Lisäksi on tärkeätä tehdä yhteistyötä osaamisen välittymiseksi eri toimijoiden kesken Suomen, Norjan¹⁰ ja Ruotsin kesken. Kansallisten toimijoiden (ministeriö, Kela) on tuettava ja edistettävä rajayhteistyötä.

Rajayhteistyön osalta on myös huomioitava, että saamenkieliset palvelut säilytetään alueella myös lähipalveluna, eikä kaikkia edellytetä järjestettävän rajayhteistyönä.

Saamenkielisten palvelujen laatu ja vaikuttavuus

Laissa potilaan asemasta ja oikeuksista säädetyn lain 3.3 §:n mukaan potilaan äidinkieli, hänen yksilölliset tarpeensa ja kulttuurinsa on otettava mahdollisuuksien mukaan hänen hoidossaan ja kohtelussaan huomioon. Lain sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista 4.2 §:ssä säädetään, että sosiaalihuoltoa toteutettaessa on otettava huomioon asiakkaan toivomukset, mielipide, etu ja yksilölliset tarpeet sekä hänen äidinkielensä ja kulttuuritaustansa. Molempien edellä mainittujen lakien lähtökohtana, että potilaalla/asiakkaalla on oikeus *laadultaan* hyvään terveyden- ja sairaanhoitoon sekä *laadultaan* hyvään sosiaalihuoltoon. Potilaan hoito on järjestettävä ja häntä on kohdeltava siten, ettei hänen ihmisarvoaan loukata sekä että hänen vakaumustaan ja hänen yksityisyyttään kunnioitetaan.

Laadultaan hyvä terveyden- ja sairaanhoito sekä sosiaalihuolto tarkoittavat myös sitä, että hoito on myös potilaan/asiakkaan kannalta kaikenpuolisesti ymmärrettävää ja sitä, että potilas saa hoitotilanteissa puhua saamea, saada apua ja vastauksia, lisäohjeistusta ja tehdä lisäkysymyksiä omalla kielellä. Tämä takaa sen, että saamelaispotilaan tai saamelaisen sosiaalihuollon asiakkaan yhdenvertaisuus ja ennen kaikkea potilasturvallisuus ja mahdollinen ennaltaehkäisy toteutuvat

⁹ Ks. esimerkiksi CERD/C/FIN/CO/20–22 (2012) ja CEDAW/C/FIN/CO/7 (2014)

¹⁰ SANKS tekee yhteistyötä Umeån yliopiston ja sairaalan kanssa saamelaisen psykiatrian osaamisen lisäämiseksi.

viivytyksestä. Erityisen haavoittuvat ryhmät ovat alle kouluikäiset suomen kieltä osaamattomat lapset, vammaiset, mielenterveyskuntoutajat, ikääntyneet ja muistisairaat.

Monet saamelaiset kokevat assimilaatiopolitiikan seurauksena epäluottamusta sosiaali- ja terveyshuollon palveluita ja palveluntuottajia kohtaan. Tästä syystä luottamuksen rakentaminen on ensiarvoisen tärkeätä kulttuurisensitiivisessä hyvinvointia edistävässä työssä. Asiat tulee kertoa asiakkaan äidinkielellä ja työntekijän tulee varmistaa, että hän on ymmärtänyt asiakkaan viestin oikein ja asiakas on ymmärtänyt hänelle kerrotut asiat. Mikäli kieli- ja kulttuuritaustaa ei palvelussa ole asianmukaisesti huomioitu, ei voida puhua laadukkaista ja asiakaslähtöisistä saamenkielisistä palveluista. Asiakas- ja hoitotyössä tarvitaan kulttuurisensitiivistä työotetta, jolla tarkoitetaan työntekijän herkkyyttä, tietoja, taitoja ja asenteellisia valmiuksia ottaa työssään huomioon asiakkaan kulttuuritausta sekä toimia monikulttuurisessa ympäristössä. Asiakaslähtöisyyden ja laadun parantamiseksi tulisi Lapin alueella sosiaali- ja terveydenhuoltohenkilöstöä kouluttaa saamelaiskulttuuriin liittyvissä asioissa. Lisäksi henkilöstö tarvitsee työnohjausta ja monikulttuurisen kehittämistyön tukea.

Sosiaali- ja terveydenhuollossa käytettävät arviointivälineet, kuten toimintakykymittarit (esim. RAI-mittarijärjestelmä) tai lapsen kehitystä mittaavat testit, eivät anna luotettavaa kuvaa saamenkielisen asiakkaan tilanteesta. Tulkin välityksellä ei voida tunnistaa esim. lapsen kielellisen kehityksen viiveitä, koska tulkin pitäisi osata kääntää yhdestä kielestä toiseen kielellisiä erityispiirteitä tai niiden puutteita. Saamelaisten kielellisten ja kulttuuristen kysymysten tai oikeuksien arvioimisessa tulee tehdä yhteistyötä Saamelaiskäräjien kanssa.

Saamenkielisten palvelujen kehittäminen

Saamenkielisten sosiaali- ja terveyspalvelujen kehittämisen erityistarpeet tulee huomioida tulevissa ratkaisuissa paikallisella, alueellisena, valtakunnallisena sekä myös rajayhteistyöhön liittyvänä erityiskysymyksenä. Lähtökohtana on nykyinen toimiva kehittämisrakenne, jota ohjaa laki sosiaalialan osaamiskeskuksista ja toiminnalle osoitettu valtionavustus. Sen mukaisesti Pohjois-Suomen sosiaalialan osaamiskeskus on valtakunnallisena erityistehtävänä vastannut saamenkielisen väestön palvelutarpeista. Käytännössä toimintaa on toteuttanut Saamelaiskäräjien yhteyteen sijoitettu saamelaisyksikkö.

Saamenkielisten palvelujen kehittämistä varten tarvitaan oma, osaava henkilöstö ja organisaatiomuodossa pitää turvata saamelaisten kulttuuri-itsehallinnon ja päätösvallan toteutuminen. Saamelaisten sosiaali- ja terveydenhuollon kehittämisen avainkysymyksiä tulee lähestyä omista kielellisistä ja kulttuurisista lähtökohdista samalla, kun niitä tarkastellaan sosiaali- ja terveydenhuollon integraationäkökulmasta. Koulutus-, tutkimus-, ja kehittämisrakenne tulee suunnitella siten, että siinä voidaan mahdollisimman hyvin hyödyntää olemassa olevaa, aiemman pitkällisen ja monitoimijapohjaisen kehittämistyön tuloksena karttunutta kokemusta ja osaamista.

Perusterveydenhuoltoon tarvitaan erillistä panostusta, koska tällä hetkellä saamelaisten terveydenhuollon koulutus-, tutkimus-, ja kehittämistoiminta on vasta alussa ja toimintaan ei ole riittävästi resursseja. Saamenkielisten palveluiden turvaamisessa ja laadun kehittämisessä rajayhteistyö on tärkein käytettävissä oleva keino. Saamelaiset ovat yksi kansa, joka asuu neljän valtion alueella. Rajat ylittävää tiivistä yhteistyötä Norjaan ja Ruotsiin tarvitaan kulttuurinmukaisten hyvien käytäntöjen ja osaamisen vaihtamisessa. Saamelaisten sosiaali- ja terveydenhuollon koulutus-, tutkimus- ja kehittämisrakenne tulee suunnitella niin, että saamelainen osaaminen turvataan koko valtakunnan tasolla.

Suomessa sosiaali- ja terveydenhuollon kehittämishankkeissa aluehallintovirastojen ohjeistuksen mukaan ei lähtökohtaisesti ole hyväksytty rajat ylittävistä yhteistyöstä koituvia kustannuksia hankkeen kustannuksiksi. Tämä ohjeistus on estänyt saamelaishankkeiden vaikuttavaa ja tarkoituksenmukaista toteuttamista. Saamelaisten palvelujen kehittäminen laajoissa hankkeissa, ilman tiivistä saamelaisten välistä rajat ylittävän yhteistyön mahdollisuutta, ei turvaa riittävästi saamenkielisten palvelujen kehittymistä. Tulevaisuudessa kehittämishankkeiden kautta tulee vahvistaa saamelaisten yhteistä pohjoismaista sosiaalipalveluiden ja terveydenhuollon kehittämisrakennetta käytännön kehittämistyön tueksi.

Koulutus luo perustan saamenkielisen sosiaali- ja terveystalouden henkilöstön osaamiselle ja riittävyydelle sekä saamenkielisten palvelujen laadulle ja vaikuttavuudelle. Saamenkielisen henkilöstön saatavuuteen on panostettava lisäämällä saamenkielisen väestön kouluttautumismahdollisuuksia saamelaisten kotiseutualueella sekä järjestämällä aktiivisesti eritasoisia kieli- ja kulttuurikoulutusta.

Saamelaisväestöä koskevan tiedontuotannon ja kehittämisen jatkuvuuden turvaamiseksi kehittämisrakenteeseen tulee yhdistää myös korkeakoulut ja tutkimustahot. Erityisen tärkeää on tehdä tiivistä yhteistyötä saamelaisten tutkimus- ja kehittämisorganisaatioiden kanssa yli rajojen. Tiedon tuottaminen saamelaisväestön terveydestä, hyvinvoinnista ja elinoloista edellyttää saamelaisten hyvinvointia mittaavien indikaattorien ja kulttuurinmukaisten tiedonkeruumenetelmien kehittämistä sekä saamelaistutkimuksen eettisten ohjeiden laatimista.

Ruotsin, Norjan ja Suomen valtiot neuvottelevat parhaillaan yhdessä Saamelaiskäräjien edustajien kanssa pohjoismaisen saamelaissopimuksen hyväksymiseksi. Sopimusneuvottelut on tarkoitus saattaa loppuun vuoden 2016 loppuun mennessä. Sopimusluonnos edellyttää valtioiden luovan olosuhteet sellaisiksi, että saamelaiset voivat tehokkaasti säilyttää ja kehittää omaa kieltään, kulttuuriaan, perinteisiä elinkeinojaan ja yhteiskuntaelämäänsä. Uudistuksessa tulee huomioida pohjoismaisen saamelaissopimuksen velvoitteet ja huolehtia, että uudistus ei vaikeuta pohjoismaisen saamelaissopimuksen ratifiointia.

4. SAAMELAISKÄRÄJIEN VASTAUKSET LAUSUNTOPYYNNÖSSÄ ESITETTYIHIN KYSYMYKSIIN

TAUSTATIEDOT

Vastaaajatahon virallinen nimi: **Saamelaiskäräjät**

Vastauksen kirjanneen henkilön nimi **Pia Ruotsala**

Vastauksen vastuuhenkilön yhteystiedot **Tiina Sanila-Aikio, tiina.sanila-aikio@samediggi.fi**

Lausuntopyynnön käsittelypäivämäärä toimitilimessä: **Saamelaiskäräjien sosiaali- ja terveyslautakunta 17.10.2016, Saamelaiskäräjien hallitus 31.10.2016**

Toimielimen nimi **Saamelaiskäräjien hallitus**

Onko vastaaja*

kunta

sosiaali- ja terveydenhuollon kuntayhtymä tai yhteistoiminta-alue

maakunnan liitto

muu kuntayhtymä tai kuntien yhteistoimintaelin

valtion viranomaisen

järjestö

joku muu

Kysymykset

Kysymyksiä uudistuksen tavoitteista

Sosiaali- ja terveydenhuollon uudistamisen tavoitteena on kaventaa väestön terveys- ja hyvinvointieroja sekä hillitä palveluista aiheutuvia kustannuksia 3 miljardilla eurolla vuoteen 2029 mennessä.

1. Voidaanko esityksellä kaventaa väestön terveys- ja hyvinvointieroja sekä parantaa palvelujen yhdenvertaisaataavuutta? Jos ei, niin miten ehdotusta tulisi siltä osin muuttaa?

Julkisella vallalla on perustuslain velvoite edistää väestön terveyttä toisaalta sosiaali- ja terveydenhuollon ehkäisevän toiminnan kautta ja toisaalta kehittää yhteiskunnan olosuhteita väestön terveyttä edistävään suuntaan. Terveys- ja hyvinvointilain (1326/2010) 12 §:n mukaisesti kunnan on seurattava asukkaidensa terveyttä ja hyvinvointia sekä niihin vaikuttavia tekijöitä väestöryhmittäin sekä kunnan palveluissa toteutettuja toimenpiteitä, joilla vastataan kuntalaisten hyvinvointitarpeisiin.

Tilasto- ja rekisteritietokannoissa ei ole saatavilla erikseen saamelaisten hyvinvointia, terveyttä ja elinoloja koskevaa tietoa. Saamelaiskäräjien näkemyksen mukaan julkinen valta ei ole kiinnittänyt lain vaatimalla tavalla huomiota saamelaisen alkuperäiskansan terveyden edistämiseen. Kunnat eivät hyvinvointikertomuksia laatimallaan selvittä erikseen saamenkielisen väestön hyvinvoinnin tilaa. Kunnan yleisellä otannalla kerätty tieto ei edusta saamelaisten ja saamelaisyhteisön hyvinvoinnin tilaa. Saamelaisten hyvinvointivajeet eivät ole päättäjien tiedossa, jolloin saamelaisten hyvinvointia parantavat toimet eivät priorisoidu kehittämiskohteiksi. Tämä näkyy käytännössä siten, ettei

saamelaisia varten ei ole saamelaisten kotiseutualueella kehitetty sosiaali- ja terveydenhuollossa ennalta ehkäiseviä toimia samalla tavalla kuin suomenkieliselle väestölle. Saamelaisia on tässä suhteessa kohdeltu epäsuotuisammin haittaa aiheuttaen. Saamelaisten terveyden ja hyvinvoinnin edistäminen edellyttää perehtymistä saamelaiskulttuuriin ja sen terveyttä ja hyvinvointia sääteleviin tekijöihin. Tästä syystä tarvitaan kulttuurin huomioivaa lähestymistapaa saamelaisten terveyden ja hyvinvoinnin edistämiseksi käyttäen hyödyksi saamelaisten perinteisiä yhteisöllisyyden rakenteita ja käytänteitä.

YK:n Alkuperäiskansojen pysyvän foorumin suositusten mukaisesti Kanadan Ottawassa pidettiin vuonna 2006 työkokous alkuperäiskansojen hyvinvoinnin tärkeimpien indikaattoreita selvittämiseksi¹¹. Alkuperäiskansoja koskevaa ja heitä palvelevaa tietoa on saatavilla hyvin rajoitetusti tilastokeskusten laajoista tietokannoista huolimatta. Alkuperäiskansojen hyvinvoinnin mittaaminen on haasteellista mm. metodologisten ja maailmankatsomuksellisten eroavaisuuksien vuoksi. Seminaarissa korostettiin myös tarvetta alkuperäiskansojen itsensä keräämään materiaaliin ja tietokantoihin, jotta huomioitaisiin paremmin alkuperäiskansojen omat näkemykset hyvinvoinnista. Saamelaisten hyvinvointia mittaavissa indikaattoreissa tulee huomioida saamelaisten omat arvot, perinteinen tieto, kieli, osallisuus sekä perinteiset elinkeinot. Saamelaisten osalta erityisesti ennaltaehkäisevien toimien suunnittelu edellyttää kattavaa tietoa saamelaisten toimeentulosta ja elinoloista.

Lausunnolla oleva esitys ei tuo parannusta nykyiseen käytäntöön, vaan saamelaisen alkuperäiskansan mahdollisuus terveys- ja hyvinvointierojen kaventumiseen ja yhdenvertaisiin palveluihin jäävät perustuslain velvoitteesta huolimatta toteutumatta.

Jatkovalmistelussa tulisi huomioida seuraavaa:

Saamelaisten hyvinvointiin ja terveyteen vaikuttavat merkittävästi saamelaisväestön yhteiskunnallinen ja poliittinen tilanne. Suomen, Norjan ja Ruotsin saamelaisnuoret ovat YK:n raportissa (E/C.19/2013/8) nostaneet esille saamelaisiin kohdistuvan lisääntyvän rasismin ja vihapuheen. Lisääntyneen negatiivisen ilmapiirin vuoksi, nuoret kokevat tilanteen raskaana. Ruotsissa tehdyn selvityksen mukaan jopa joka kolmas saamelainen nuori on ajatellut tekevänsä itsemurhan.

Saamelaisväestöä koskeva yhteiskunnallinen tilanne vaikuttaa suoraan myös saamelaisiin työyhteisöihin sekä perinteisistä elinkeinoista elantonsa saaviin yhteisöihin. Yhteiskunnallisesta tilanteesta ja koetusta häirinnästä, tai sen pelosta, johtuen asioiden ja ongelmien esiin nostaminen koetaan jopa mahdottomana. Perinteisiin elinkeinoihin, kuten poronhoitoon, kohdistuu myös monenlaisia paineita. Paineita luovat hallinnollisten ja poliittisten päätösten aiheuttamat toimet poronhoitoalueella, kokemus vaikutusmahdollisuuksien puutteesta omaan tilanteeseen sekä huoli elinkeinon kannattavuudesta. Perinteisiä elinkeinoja harjoittavien yhteisöjen ja henkilöiden psyykkiseen hyvinvointiin ei ole tarjolla tarpeenmukaisia palveluita, jotka olisi tuotettu kulttuurisensitiivisesti. Useilla alueilla saamelaiset poronhoitajat kokevat tilanteen raskaaksi, jolloin se vaikuttaa myös perheeseen ja yhteisöön.

Saamelaisten itsemurhien määrä ja niiden luku suhteessa väestömäärään on hälyttävän suuri. Suomessa itsemurhien keskimääräinen suhde on 14 henkilöä 100 000 ihmistä kohden. Saamelaistoimijoiden arvion mukaan saamelaisten keskimääräinen luku on neljä kertaa suurempi. Saamelaisväestöä koskevaa tutkimus- tai tilastotietoa itsemurhien laajuudesta ja syistä ei ole

---

¹¹Report of the meeting on indigenous peoples and indicators of well-being, New York, 15-26 May 2006. United Nations Permanent Forum on Indigenous Issues.

saatavilla. Saamelaisten itsensä arvioiden mukaan pahoinvoinnin kasaantumisen syitä voivat olla saamelaisyhteisöjä koskettaneet purkamattomat traumat (kuten sota- ja evakko-aika, asuntola-aika), kielen ja kulttuurin murrokset sekä kaiken tasoinen henkinen ja fyysinen väkivalta tai sen uhka. Henkisen pahoinvoinnin kasaantuminen voi olla myös ylisukupolvista. Vanhempien sukupolvien kokemat traumat voivat vaikuttaa nuoremman sukupolven hyvinvointiin ja terveyteen.

Saamelaisväestön osalta haasteena on se, ettei nykyisten palveluiden koeta tarjoavan riittävää apua, niihin hakeutuminen on vaikeaa tai niihin ei osata ollenkaan hakeutua. Palveluiden sisältö ja järjestämistapa tulisi tukea paremmin saamelaisväestön hyvinvointia. Saamelaisväestö tarvitsee kiireellisesti toimenpiteitä ja matalan kynnyksen palveluita, joilla tuetaan kokonaisvaltaisesti saamelaisten psykososiaalista ja kulttuurillista hyvinvointia.

Saamelaisväestön osalta yhdenvertaisuus tulee arvioida omakielisten palvelujen saatavuuden ja saavutettavuuden näkökulmasta. Erityisesti inarin- ja koltansaamenkielisen väestön tosiasiallinen yhdenvertaisuus edellyttää poikkeamista muodollisesta yhdenvertaisuudesta, johon on yhteiskuntapoliittisesti vahva ja hyväksyttävä syy. Julkisen vallan tulisi pikaisesti aktiivisin toimin parantaa yhteiskuntapoliittista tilannetta ihmisoikeusmyönteisempään ja suvaitsevampaan suuntaan. Saamelaisväestön osalta tämä tarkoittaisi erityisesti saamelaisten itsemääräämisoikeuden ja vaikuttamismahdollisuuksien tosiasiallista parantamista eri yhteiskunnan toimialoilla.

Saamelaiskäräjät esittää, että pykälään liitetään oheinen velvoite: ”*Saamelaisten kotiseutualueella hyvinvointikertomus on laadittava yhteistyössä Saamelaiskäräjien kanssa.*” Saamelaiskäräjät viittaa tässä yhteydessä alueiden kehittämislakiin (7/2014), jonka mukaan Lapin maakunnassa maakuntaohjelman saamelaiskulttuuria koskevan osan valmistelee Saamelaiskäräjät (32 §). Saamelaiskäräjien näkemyksen mukaan hyvinvointikertomus on rinnastettavissa maankunnankehittämisasiakirjoihin.

Ehdotusta tulisi muuttaa siten, että

- Lakiin sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämisestä 8 §:n yksityiskohtaisiin perusteluihin lisätään erillinen maininta saamelaisväestön hyvinvoinnin ja terveyden edistämisestä yhteistyössä saamelaisväestön kanssa: ”*Saamelaisten kotiseutualueella saamelaisväestöä koskeva hyvinvointikertomus laaditaan yhteistyössä Saamelaiskäräjien kanssa.*”
- Lapin maakunnalle säädetään valtakunnallisena erityistehtävänä saamenkielisten palvelujen kehittämisvastuu, saamenkielisten palvelujen järjestämisvastuu ja saamelaisten rajat ylittävän yhteistyön edistämisvastuu.

2. Antaako esitys riittävät edellytykset saavuttaa 3 miljardin euron kustannusten kasvun hillinnän tavoite? Jos ei, miten tavoitteen saavuttamisen edellytyksiä voitaisiin parantaa?

Kustannusten kasvua voidaan hillitä, mikäli asiakkaille ja potilaille luodaan eheät, sujuvat, asiakaslähtöiset ja oikea-aikaiset hoito- ja palveluprosessit, kiinnitetään enemmän huomiota terveyden ja hyvinvoinnin laaja-alaiseen edistämiseen kaikilla hallinnonaloilla, parannetaan laaja-alaista yhteistyötä ja asiakkaiden tosiasiallista vaikuttamismahdollisuutta ja osallisuutta.

Kustannuksiin voidaan vaikuttaa eheillä, sujuvilla hoitoprosesseilla palvelumallin sisällä, joka on integroituna joustavaksi osaksi muuta palvelujärjestelmää sekä osaavalla henkilökunnalla. Katkokset perustason ja erityistason palveluiden välillä ovat mm. Norjan kokemuksen perusteella selkeästi kustannuksia lisäävä seikka.

Saamenkielisten palveluiden osalta toimenpiteet, joilla kustannusten nousua voidaan hillitä ovat

- 1) integraatio, johtaminen ja osaavat organisaatiot (eheä, sujuva saamenkielinen palvelumalli),
  - 2) saamenkielisen henkilöstön ja saamenkielisen asiakkaan kohtaamisen varmistaminen saamenkielisen palveluohjauksen kautta,
  - 3) ennaltaehkäisevien kulttuurilähtöisten sosiaali- ja terveystalvelujen ja ennaltaehkäisevien toimien kehittäminen,
  - 4) olemassa olevien palvelumahdollisuuksien ja henkilöstöressurssin paremmalla ja tehokkaammalla hyödyntämisellä (esim. rajat ylittävien palvelujen käytön sujuvoittaminen).
3. Toteutuuko demokratia esityksessä riittävällä tavalla? Jos ei, miten esityksen kansanvaltaisuutta voisi vahvistaa?

Lakiesityksen pohjalta demokratia ei toteudu saamelaisten osalta. Saamelaiset jäävät esityksessä maakuntahallinnossa pienen vähemmistön osaan, eivätkä siten voi vaikuttaa itseään koskeviin asioihin maakuntahallinnon sisällä. Saamelaisten kulttuuri-itsehallinnon piiriin kuuluvat kysymykset tulisi lainsäädännöllä osoittaa suoraan Saamelaiskäräjien toimivaltaan kuuluviksi.

Lakiesitys ei tunnista saamelaisia alkuperäiskansana eikä ota huomioon saamelaisten vähemmistöasemaa alueellaan, jolloin vaarana on, etteivät saamelaisten perustuslailliset oikeudet tule riittävästi tai jopa lainkaan turvattua. Saamelaisten alkuperäiskansa-asema ja saamelaisten kieleen ja kulttuuriin liittyvät erityistarpeet tulee kirjata esitettyyn lakiin riittävän selkeästi tai muuttaa olemassa olevaa lainsäädäntöä kuten saamelaiskäräjälakia tarpeellisilta osin saamelaisten itsehallintoa vahvistaen. Lakiesityksen maininnat saamenkielisistä asukkaista eivät ole riittäviä eivätkä linjassa perustuslain saamelaisten oikeuksia koskevien pykälien (17 § 3 mom. ja 121 § 4 mom.) ja perustuslain tarkoituksen kanssa. Saamenkieliset asukkaat eivät tarkoita samaa kuin saamelaiset, koska kuka hyvänsä on voinut opetella saamen kielen.

Kysymyksiä maakuntalaista

4. Muodostaako maakuntalaki tarkoituksenmukaisen yleislain tulevien maakuntien hallinnon ja talouden järjestämiselle?
  - a. kyllä (avotila)
  - b. kyllä pääosin (avotila)
  - c. ei pääosin (avotila)

Maakuntalain valmistelussa ei ole otettu huomioon saamelaisten kulttuuri-itsehallintoa, joka saa oikeudellisen perustansa perustuslaista (§ 17 ja § 121) ja täsmentyy laissa Saamelaiskäräjistä. Saamelaisten kulttuuri-itsehallintoon kuuluvat saamen kieltä ja saamelaisten kulttuuria koskevat asiat. Saamelaisten kulttuuriin katsotaan kuuluviksi myös heidän harjoittamat perinteiset elinkeinot kuten poronhoito, kalastus ja metsästys (ks. tark. kohta 5).

- d. ei (avotila)
  - e. ei kantaa (avotila)
5. Maakuntalain 2 luvussa määritellään maakunnan tehtävät. Onko maakunnalle esitetty tehtäväkokonaisuus uudistuksen tavoitteiden näkökulmasta tarkoituksenmukainen?
  - a. kyllä (avotila)
  - b. kyllä pääosin (avotila)
  - c. ei pääosin (avotila)

Maakuntauudistuksen pohjalta muodostettava uusi Lapin maakuntaitsehallinto ja jo olemassa oleva saamelaisten kulttuuri-itsehallinto limittyvät osin päällekkäin niin alueellisesti kuin sisällöltäänkin. Molempien itsehallintojen perusteista säädetään perustuslain 121 § 4 momentissa: ”*Itsehallinnosta kuntia suuremmilla hallintoalueilla säädetään lailla. Saamelaisilla on saamelaisten kotiseutualueella kieltään ja kulttuuriaan koskeva itsehallinto sen mukaan kuin lailla säädetään.*” Näiden kahden itsehallinnon välinen tehtävienjako ja toimivaltasuhteet tulee tarkoin selvittää ennen maakuntauudistuksen voimaansaattamista siten, että turvataan saamelaisten kulttuuri-itsehallinnon kehittäminen tavalla, jota sillä alun alkujaan säädettyä on tarkoitettu ilmaisulla ”kehitettävä kuntien itsehallinnon suuntaisesti ja sen rinnalle”.

Saamelaiskäräjien hallituksen kanta on, että saamen kieltä ja kulttuuria koskevat asiat tulisi selvästi osoittaa Saamelaiskäräjien hoidettaviksi vähintään siten, että Lapin maakuntaitsehallinnon tulee delegoida kyseiset asiat Saamelaiskäräjille. Priorisoitava vaihtoehto olisi perustuslain tarkoituksen mukaisesti vahvistaa saamelaisten kulttuuri-itsehallintoa ja osoittaa sen alaisuuteen kuuluvat tehtävät, kuten saamelaisten perinteisiin elinkeinoin liittyvät kysymykset, suoraan Saamelaiskäräjien ratkaistaviksi.

Saamenkielisten palvelujen ja saamen kielen säilymisen ja kehittymisen turvaamisen lisäksi maakuntauudistuksen kaltaisen lainsäädäntöhankkeen yhteydessä tulisi selvittää saamelaisten kulttuurin piiriin kuuluvien toimintojen turvaamisen tilanne. Perustuslain 17 § 3 mom. mukaan saamelaisilla alkuperäiskansana on oikeus ylläpitää ja kehittää omaa (kieltään ja) kulttuuriaan. Perustuslakivaliokunnan kannanottojen (PeVL 3/1990 vp, PeVL 8/1993 vp, ks. myös HE 248/1994) mukaan perustuslain säännöksen turvaamaan saamelaisten kulttuurimuotoon kuuluvat saamelaisten perinteiset elinkeinot, kuten poronhoito, kalastus ja metsästys.

Perustuslakivaliokunta lausui hallituksen esitystä porotalouden ja luontaiselinkeinojen rahoituslain muuttamisesta koskevassa lausunnossaan PeVL 21/2007 valiokunnan pitävän tärkeänä, että valtioneuvoston piirissä ryhdytään kokonaisuudistukseen, jossa saamelaisten kulttuurinen ja oikeudellinen erityisasema otetaan asianmukaisesti huomioon (PeVM 17/1994 vp) unohtamatta muun paikallisen väestön oikeuksia (PeVL 8/1993 vp), ja että Saamelaiskäräjien edustus lainvalmistelussa varmistetaan alusta lähtien. Maakuntahallintouudistuksen yhteydessä valiokunnan kanta tulisi ottaa saamelaisia koskien perustaksi ja uudistukseen tulisi selkeästi kirjata kuinka mainitut saamelaisten kulttuuriin kuuluvat elinkeinot saatetaan perustuslain edellyttämällä tavalla saamelaisten kulttuuri-itsehallinnon piiriin siltä osin kuin nyt käsillä olevan uudistuksen puitteissa on perustuslain lähtökohdat huomioiden asianmukaista.

- d. ei (avotila)
  - e. ei kantaa (avotila)
6. Maakuntalain 5 luvussa säädetään maakunnan asukkaiden osallistumisoikeuksista. Ovatko osallistumisoikeudet turvattu esityksessä riittävällä tavalla?
- a. kyllä (avotila)
  - b. kyllä pääosin (avotila)
  - c. ei pääosin (avotila)
  - d. ei (avotila) Katso kohta 9.**
  - e. ei kantaa (avotila)
7. Maakuntalain 9 luvussa säädetään maakunnan palvelulaitoksesta. Onko siitä esitetty säädettäväksi tuottamisen organisoinnin näkökulmasta tarkoituksenmukaisesti?

- a. kyllä (avotila)
- b. kyllä pääosin (avotila)**

Kun maakunnan palvelulaitos vastaa palvelujen tuottamisen lisäksi markkinoilla toimivien yhtiöiden omistajaohjauksesta ja ostopalveluiden kilpailuttamisesta, vaarantuu hallinnon avoimuus ja läpinäkyvyys. Jatkovalmistelussa on varmistettava, että maakunnan palvelutuotanto on selkeästi yhdenvertaisessa asemassa kuin muiden tuotanto.

- c. ei pääosin (avotila)
- d. ei (avotila)
- e. ei kantaa (avotila)

8. Maakunnan talouden ohjaus perustuu erityisesti maakuntalakiin ja maakuntien rahoituslakiin. Ohjaavatko maakuntien rahoitusmalli ja maakuntalain mukainen taloudenohjausmekanismi maakuntien taloudenhoitoa tarkoituksenmukaisella tavalla?
- a. kyllä (avotila)
  - b. kyllä pääosin (avotila)
  - c. ei pääosin (avotila)
  - d. ei (avotila)
  - e. ei kantaa (avotila)**

9. Muut vapaamuotoiset huomiot maakuntalaista.

Ehdotetun maakuntalain 27 §:n mukaan asetettaisiin saamen kielen vaikuttamistoimielin, jonka jäsenten tulisi edustaa alueen saamenkielisiä asukkaita ja jonka jäsenistä vähintään kolmannes tulisi nimittää Saamelaiskäräjien esittämistä ehdokkaista. Vaikuttamistoimielimen tehtävänä olisi selvittää, arvioida ja määrittellä saamenkielisten asukkaiden palvelujen tarvetta ja seurata näiden palvelujen saatavuutta ja laatua. Selvitysten perusteella toimielin tekisi maakuntahallitukselle ehdotuksia palvelujen kehittämiseksi mutta toimielimellä ei lakiesityksen mukaan olisi sitovaa päätösvaltaa suhteessa maakuntahallintoon. Lakiesityksen mukaan toimielimelle ei myöskään voitaisi delegoida tällaista päätösvaltaa.

Maakuntalaissa puhutaan saamenkielisistä asukkaista, näin mm. ehdotetussa 27 §:ssä vähemmistökielen vaikuttamistoimielimestä. Saamen kielilaissa (15.12.2003/1086) lähtökohtana on sen sijaan perustuslain suojaama saamelaisten oikeus ylläpitää ja kehittää kieltään ja kulttuuriaan. Saamelaiset ovat perustuslain tunnistama ja suojaama alkuperäiskansa ja etninen ryhmä, saamenkielisten asukkaiden joukkoon voi kuulua kuka hyvänsä saamen kielen opetellut. Olemassa oleva lainsäädäntö - ytimenään perustuslaki - pyrkii siis turvaamaan ja kehittämään saamelaisten oikeuksia mm. kieleensä mitä linjausta esitetty maakuntalaki rikkoisi voimakkaasti.

Lakiehdotuksessa ei ole arvioitu saamen kielen vaikuttamistoimielimen vaikutuksia Saamelaiskäräjien lakisäätteisten tehtäviin ja kulttuuri-itsehallintoon. Saamelaiskäräjälain 5 §:n mukaan Saamelaiskäräjien tehtävänä on hoitaa saamelaisten omaa kieltä ja kulttuuria sekä heidän asemaansa alkuperäiskansana koskevat asiat ja lain 6 §:n mukaan Saamelaiskäräjät edustaa saamelaisia tehtäviinsä kuuluvissa asioissa kansallisissa ja kansainvälisissä yhteyksissä. Esityksessä ja sen perusteluissa ei edellytetä, että toimielimessä tulisi olla edustettuina eri saamen kielet eikä Kolttien kyläkokouksella olisi mahdollisuutta esittää ehdokkaitaan toimielimeen. Ehdokkaissa ei esityksen mukaan täydy olla edustettuina sosiaali- ja terveydenhuollon ammattilaisia eikä eri palvelujen käyttäjäryhmiä. Epäselväksi myös jää, miten saamenkielisten edustajien kielitaito

todennetaan, muiden kuin Saamelaiskäräjien nimeäminen edustajien osalta ja mikä taho muut edustajat esittää/nimeää.

Kysymyksiä sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämislaista:

10. Sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämislain 4 §:ssä säädettäisiin palvelujen saatavuudesta ja saavutettavuudesta. Säännöksen mukaan palvelut on toteutettava väestön tarpeet huomioon ottaen lähellä asiakkaita, mutta säännöksen mukaisten edellytysten täytyessä palveluja voidaan koota suurempiin kokonaisuuksiin. Onko säännös palvelujen saatavuuden näkökulmasta tarkoituksenmukainen?
- kyllä (avotila)
  - kyllä pääosin (avotila)
  - ei pääosin (avotila)**

Palvelukokonaisuuksien kaikkia osia tulee kehittää niin toiminnallisesti kuin resursoinnin osalta yhdenvertaisesti. Lähipalvelut tulisi määritellä lakiehdotuksen 4 §:ssä. Lisäksi tulisi määritellä kilometri- tai matkustusaikaraja palveluihin. Laissa tulisi säätää myös asiakkaan oikeudesta korvauksiin palvelujen saamiseksi tarvittaviin matkoihin.

- ei (avotila)
- ei kantaa (avotila)

11. Maakunnat muodostavat 5 yhteistyöaluetta, joista kussakin on 3–4 maakuntaa. Yhteistyöalueeseen kuuluvat maakunnat laativat sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämislain 16 §:n mukaisen yhteistyösopimuksen. Siinä maakunnat sopivat keskinäisestä yhteistyöstä palvelujen järjestämisessä ja toteuttamisessa. Sopimus on oikeudellisesti maakuntia sitova. Onko sopimuksen sitovuus perusteltua?
- kyllä (avotila)**
  - kyllä pääosin (avotila)
  - ei pääosin (avotila)
  - ei (avotila)
  - ei kantaa (avotila)

12. Sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämislain 16 §:n mukaan laadittavassa yhteistyösopimuksessa on sovittava toimenpiteet palvelujen integraation varmistamiseksi. 23 §:n mukaisesti palvelun tuottajan velvollisuutena on valmistaa palveluketjujen integraation toteutuminen ja toimittava integraation edellyttämässä yhteistyössä muiden toimijoiden kanssa. Ovatko säännökset riittäviä asiakaslähtöisen integraation toteutumiseksi?
- kyllä (avotila)
  - kyllä pääosin (avotila)**

Maakunnan palvelustrategiassa tulee määritellä haavoittuvien ryhmien vaikuttamismahdollisuuksien parantamiseksi tähtäävät toimet ja kehittäjäasiakastoiminta. Haavoittuviin ryhmiin kuuluvat erityisesti alkuperäiskansaan kuuluvat lapset, nuoret, naiset, vammaiset ja vanhuksset, joiden erityistarpeiden huomioonottamista edellyttää erityisesti YK:n alkuperäiskansojen julistus. Integraatio edellyttää toiminta- ja työtapojen muutosta, osaamisen vahvistamista ja asennemuutosta.

Saamelaisten kulttuurillisiin oikeuksiin ja tarpeisiin on suhtauduttu pitkään vähätellen, vaikka kulttuurillisten oikeuksien perustana on perustuslaki (17.3 §). Keskeisimmät esteet

kulttuurisensitiivisen ja asiakaslähtöisen palvelumallin käyttöönotolle ovat asenteet ja tiedon puute. Osaltaan merkitystä on myös sosiaalihuollon periaatteilla, joissa kaikille on tarjottava samanlaisia palveluja ja samassa laajuudessa. Tällöin saamelaisille tarjotut palvelut ovat heikomman laatuista, koska he eivät saa palveluja omalla kielellään. Muutoksen onnistumiselle on tärkeää luoda yhteistä ymmärrystä siitä, mitä asiakaslähtöinen palvelumalli merkitsee. Kehittämisen aloittamiseksi tulee aloittaa eri saamelaisryhmistä koostuvaa kehittäjä-asiakas- ja kokemusasiantuntijatoimintaa, luoda monipuolisia kulttuurilähtöisiä osallistamismenetelmiä yhteistyössä eri saamelaistoimijoiden kanssa sekä vahvistaa sote-henkilöstön osaamista saamen kielestä ja kulttuurista ja kulttuurin huomioimista ammatillisessa työssä. Muutoksen eteenpäin vieminen edellyttää johdon tukea ja koordinoitua sekä koko työyhteisön myönteistä suhtautumista ja tukea.

- c. ei pääosin (avotila)
- d. ei (avotila)
- e. ei kantaa (avotila)

13. Sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämislain mukaan valtion ohjausta vahvistetaan sosiaali- ja terveyspalveluissa (19 §, 4 luku, 6 luku). Onko tämä uudistuksen tavoitteiden näkökulmasta perusteltua?

- a. **kyllä (avotila)**
- b. kyllä pääosin (avotila)
- c. ei pääosin (avotila)
- d. ei (avotila)
- e. ei kantaa (avotila)

14. Sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämislain 22 §:n mukaan maakunnan on omassa toiminnassaan erotettava sosiaali- ja terveydenhuollon järjestäminen ja palvelujen tuottaminen. Onko järjestämisen ja tuottamisen erottaminen uudistuksen tavoitteiden näkökulmasta tarkoituksenmukaista?

- a. kyllä (avotila)
- b. kyllä pääosin (avotila)
- c. **ei pääosin (avotila)**

Lapissa tulee huomioida tilaaja-tuottaja-mallin toteuttamiseen liittyvät ongelmat pitkien etäisyyksien ja harvan asutuksen johdosta. Palveluntuottajia on vähän. Lapin yhdistyksille yhtiöittämisvelvoitevaatimus on liian kova. Yhtiöittämisvelvoitevaatimus voi saada monet pienemmät yhdistykset luopumaan nyt toteuttamiensa palveluiden tuottamisvastuusta. Yhdistysten osalta velvoitteesta tulee luopua.

- d. ei (avotila)
- e. ei kantaa (avotila)

15. Sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämislain 22 §:n mukaan maakunnalla on yhtiöittämisvelvollisuus maakunnan hoitaessa sosiaali- ja terveydenhuollon tehtäviä kilpailutilanteessa markkinoilla tai jos palvelut ovat valinnanvapautta koskevissa säännöksissä tarkoitetun laajan valinnanvapauden piirissä. Onko ratkaisu tarkoituksenmukainen?

- a. kyllä (avotila)
- b. kyllä pääosin (avotila)
- c. **ei pääosin (avotila) Katso edellinen vastaus.**
- d. ei (avotila)

- e. ei kantaa (avotila)

16. Muut vapaamuotoiset huomiot sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämislaista.

Saamelaiskäräjien käsityksen mukaan esitys ei turvaa riittävällä tavalla saamelaisväestölle laadukkaita, saamenkielisiä ja kulttuurinmukaisia sosiaali- ja terveyspalveluja. Ehdotuksessa ei huomioida saamelaisten kulttuuri-itsehallintoa ja sen kehittämistä lainsäätäjän tarkoittamalla tavalla. Saamelaisten itsehallintoa koskevassa lainvalmistelussa todetaan myös, että esitetty säännös saamelaisten itsehallinnosta loisi edellytykset parantaa saamelaisen kansanryhmän asemaa kunnallisessa itsehallinnossa, valtion hallinnossa ja erityisessä saamelaishallinnossa sitä mukaa kun saamelaisten kulttuuri-itsehallintoa ja siihen kuuluvia hallintopalveluja kehitetään lainsäädännöllä. ILO 169 -sopimuksen 25 artikla säätelee alkuperäiskansojen osallistumisoikeudesta paikallisten terveyspalveluiden luomiseen ja hallintaan. Suomessa saamelaisilla tulee olla oikeus osallistua terveyspalveluiden luomiseen ja hallintaan sekä päättää saamelaisten sosiaali- ja terveydenhuoltoa ohjaavat painopisteet

Kysymyksiä voimaanpanolaista:

17. *Kysymys vain kunnille:* Voimaanpanolaissa on tarkoitus säätää siitä, mihin maakuntaan kunnat kuuluvat uudistuksen tullessa voimaan. Katsotaanko kunnassanne, että sen tulee kuulua voimaanpanolain 5 §:ssä esitettyyn maakuntaan?
- kyllä (avotila)
  - ei (avotila)
  - ei kantaa (avotila)
18. *Kysymys vain kunnille:* Mikäli vastasitte edelliseen kysymykseen **ei**, mihin maakuntaan kunnan tulisi kuulua ja miksi? (*Kunnan tulee toimittaa valtuuston päätösasiakirja sosiaali- ja terveysministeriöön*)
Avotila
19. Väliaikaishallinnosta sekä väliaikaisen valmistelutoimielimen tehtävistä ja toimivallasta säädetään voimaanpanolain 2 luvussa. Onko väliaikaishallinnosta säädetty riittävällä tavalla?
- kyllä (avotila)
  - kyllä pääosin (avotila)
  - ei pääosin (avotila)
  - d. ei (avotila) Lapin maakunnan osalta valmisteluelimeen tulee asettaa riittävä saamelaisten edustus.**
  - ei kantaa (avotila)
20. Voimaanpanolain 14 §:n mukaan kunnallisia sosiaali- ja terveydenhuollon palveluja tuottavissa organisaatioissa työskentelevä henkilöstö siirtyisi maakuntien palvelukseen liikkeenluovutuksen periaatteiden mukaisesti. Lisäksi henkilöstö, joka muualla kunnan hallinnossa tai tukipalveluissa tekee pääasiallisesti sosiaali- ja terveydenhuollon tehtäviä, siirtyisi maakuntien palvelukseen. Onko henkilöstön siirtymisestä esitetty säädettäväksi henkilöstön aseman näkökulmasta tarkoituksenmukaisesti?
- kyllä (avotila)
  - kyllä pääosin (avotila)
  - ei pääosin (avotila)
  - ei (avotila)

e. ei kantaa (avotila)

21. Voimaanpanolain 4 luvun mukaan lakisääteisten kuntayhtymien koko omaisuus sekä kuntien irtain omaisuus siirtyy maakunnille. Kuntien toimitilat ja kiinteistöt jäävät kuntien omistukseen. Onko omaisuusjärjestelyjä koskeva ratkaisu hyväksyttävä?
- kyllä (avotila)
  - kyllä pääosin (avotila)
  - ei pääosin (avotila)
  - ei (avotila)
  - e. ei kantaa (avotila)**
22. Jos vastasitte edelliseen kysymykseen **ei** tai **ei pääosin**, millä tavoin omaisuusjärjestelyt pitäisi toteuttaa?
(avotila)
23. Voimaanpanolain 41 §:ssa säädettäisiin kunnan tuloveroprosentista vuosina 2019 – 2021. Pidätekö veronmaksajien yhdenvertaisen aseman näkökulmasta perusteltuna, että kuntien veroprosentteja esitetään rajoitettavaksi kolmen vuoden määräajaksi?
- kyllä (avotila)
  - kyllä pääosin (avotila)
  - ei pääosin (avotila)
  - ei (avotila)
  - e. ei kantaa (avotila)**
24. Voimaanpanolain 42 §:n mukaan maakunnan on perustettava sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämislain tarkoittamat maakunnan palvelulaitoksen tytäryhtiöt, jotka tuottavat lailla erikseen säädetyn laajan valinnanvapauden piiriin kuuluvia palveluita siten, että yhtiöittäminen on toteutettu 31.12.2020. Onko esitetty siirtymäaika riittävä maakunnan yhtiömuotoisen tuotannon organisoimiseksi?
- kyllä (avotila)
  - ei (avotila)
  - c. ei kantaa (avotila)**
25. Muut vapaamuotoiset huomiot voimaanpanolaista.

Kysymykset maakuntien rahoituslaista

26. Valtio rahoittaa perustettavien maakuntien toiminnan, eli vastuu sosiaali- ja terveystalouden rahoittamisesta osoitetaan valtiolle. Onko ratkaisu uudistuksen tavoitteiden näkökulmasta tarkoituksenmukainen?
- a. kyllä (avotila)**
  - kyllä pääosin (avotila)
  - ei pääosin (avotila)
  - ei (avotila)
  - ei kantaa (avotila)
27. Maakuntien tuloja ovat valtion rahoitus (3 §) sekä asiakas- ja käyttömaksutulot (4 §). Lisäksi maakunnat voivat ottaa lyhytaikaista lainaa (3 §). Valtion rahoituksen kasvua rajoitetaan vuosittaisessa tarkistuksessa julkisen talouden kantokyvyn turvaamiseksi (6

ja 29 §). Onko maakunnilla riittävät taloudelliset edellytykset suoriutua lakisääteisistä tehtävistä?

- a) kyllä (avotila)
- b) kyllä pääosin (avotila)
- c) ei pääosin (avotila)**
- d) ei (avotila)
- e) ei kantaa (avotila)

28. Ovatko maakuntien valtion rahoituksen määräytymisessä käytettävät palvelujen käyttöä kuvaavat tarvetekijät (luku 3, ml. uusi hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen kerroin) ja niiden painokertoimet perusteltuja?

- a. kyllä (avotila)
- b. kyllä pääosin (avotila)**
- c. ei pääosin (avotila)
- d. ei (avotila)
- e. ei kantaa (avotilaa)

29. Sosiaali- ja terveydenhuollon rahoituksessa siirrytään asteittain menoperusteisesta rahoituksesta tarveperusteiseen rahoitukseen. Onko maakuntien rahoitukselle vuosille 2019–2023 esitetty siirtymäaika (27–28 §) riittävä?

- a. kyllä (avotila)
- b. kyllä pääosin (avotila)
- c. ei pääosin (avotila)
- d. ei (avotila)
- e. ei kantaa (avotila)**

30. Muut vapaamuotoiset huomiot maakuntien rahoituslaista.

Saamelaiskäräjät esittää rahoituslakiin lisättäväksi sosiaali- ja terveystalouden rahoituksen osalta saamenkielisyys ja pitkät etäisyydet. Nykyinen ehdotus tarvetekijöiden ja asukastieheyden perusteella ei huomioi riittävästi Lapin maakunnan erityisolosuhteita pitkien etäisyyksien ja perustuslain velvoitteen osalta järjestää alkuperäiskansalle sosiaali- ja terveydenhuollon palveluita kolmella saamen kielellä.

Syrjäisyyskertoimen määräytymisperusteet ovat saamelaisten kotiseutualueella mm. Enontekiön kunnan olosuhteisiin riittämätön, koska syrjäisyyden perusteena oleva 25 km tai 50 km matka kuntakeskukseen on Enontekiöllä lyhyt.

Kysymykset muista lakiluonnoksista

Maakuntajakolaki

31. Pidättekö esitettyjä tapoja maakuntajaon muuttamiseksi tarkoituksenmukaisena? (erityisesti maakuntajakolain 2 ja 10 §)

- a. kyllä (avotila)
- b. kyllä pääosin (avotila)
- c. ei pääosin (avotila)
- d. ei (avotila)
- e. ei kantaa (avotila)**

32. Muut vapaamuotoiset huomiot maakuntajakolaista.

Kunnan peruspalvelujen valtionosuus

33. Ovatko valtionosuusjärjestelmään esitetyt, sote-uudistuksesta aiheutuvien merkittävien kuntakohtaisten muutosten lieventämiseksi esitetyt tasausjärjestelyt ja muut muutokset hyväksyttäviä ja riittäviä (laki kunnan peruspalvelujen valtionosuudesta 24 §, 27§ 27 b§ ja 55§)?
- kyllä (avotila)
  - kyllä pääosin (avotila)
  - ei pääosin (avotila)
  - ei (avotila)
  - ei kantaa (avotila)**
34. Ovatko valtionosuuskriteerit (ml. uusi hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen -kriteeri) sekä niiden painotukset perusteltuja (laki kunnan peruspalvelujen valtionosuudesta, luku 2 sekä luonnos valtioneuvoston asetukseksi kunnan peruspalvelujen valtionosuudesta 3 §)?
- kyllä (avotila)
  - kyllä pääosin (avotila)**
  - ei pääosin (avotila)
  - ei (avotila)
  - ei kantaa (avotila)
35. Vapaamuotoiset huomiot hallituksen esityksen valtionosuuskokonaisuudesta.

Saamelaisten perustuslaillisten oikeuksien toteutumisen turvaaminen on myös tässä hallintouudistuksessa turvattava pysyvällä erillisrahoituksella.

Verotus

36. Pidätkö maakuntien rahoituksen keräämiseksi esitettyjä valtion verojärjestelmän muutoksia hyväksyttävänä?
- kyllä (avotila)
  - kyllä pääosin (avotila)
  - ei pääosin (avotila)
  - ei (avotila)
  - ei kantaa (avotila)**
37. Vapaamuotoiset huomiot verolaeista.

Henkilöstö ja eläkkeet

38. Kunnallista henkilöstöä koskevan lainsäädännön soveltamisalaa ehdotetaan muutettavaksi koskemaan myös maakuntien henkilöstöä. Maakuntien työnantajaedunvalvontaa hoitaisi uudella lailla säädettävä Kunta- ja maakuntatyönantajat KT. Onko henkilöstön asemasta ja työnantajaedunvalvonnasta esitetty säädettäväksi tarkoituksenmukaisesti?
- kyllä (avotila)
  - kyllä pääosin (avotila)
  - ei pääosin (avotila)

- d. ei (avotila)
  - e. **ei kantaa (avotila)**
39. Onko eläkkeiden rahoittamisesta esitetty säädettäväksi tarkoituksenmukaisesti?
- a. kyllä (avotila)
  - b. kyllä pääosin (avotila)
  - c. ei pääosin (avotila)
  - d. ei (avotila)
  - e. **ei kantaa (avotila)**
40. Vapaamuotoiset huomiot henkilöstön asemasta ja/tai työnantajaedunvalvonnasta sekä eläkkeistä.

Uudistuksen vaikutukset

41. Miten arvioitte uudistuksen vaikuttavan oman taustaorganisaationne asemaan?

Uudistuksessa ei ole otettu huomioon saamelaisten kulttuuri-itsehallintoa, joka saa oikeudellisen perustansa perustuslaista (17 §, 121 §) ja täsmentyy laissa saamelaiskäräjistä. Saamelaisten kulttuuri-itsehallintoon kuuluvat saamen kieltä ja kulttuuria koskevat asiat. Saamelaisten kulttuuriin katsotaan kuuluviksi myös perinteiset elinkeinot kuten poronhoito, kalastus ja metsästys. Saamelaisten lainsäädännöllinen asema ja saamenkielisten palveluiden saatavuuden turvaaminen tulee ottaa huomioon erikseen hallinnossa, palvelujen järjestämisessä, resursoinnissa, tutkimuksessa ja kehittämisessä. Saamelaisten kulttuuri-itsehallinto tulee ottaa asianmukaisesti huomioon lainsäätäjän tarkoittamalla tavalla.

Ehdotetun maakuntalain 27 §:n mukaan asetettaisiin saamen kielen vaikuttamistoimielin, jonka jäsenten tulisi edustaa alueen saamenkielisiä asukkaita ja jonka jäsenistä vähintään kolmannes tulisi nimittää Saamelaiskäräjien esittämistä ehdokkaista. Vaikuttamistoimielimen tehtävänä olisi selvittää, arvioida ja määritellä saamenkielisten asukkaiden palvelujen tarvetta ja seurata näiden palvelujen saatavuutta ja laatua. Selvitysten perusteella toimielin tekisi maakuntahallitukselle ehdotuksia palvelujen kehittämiseksi mutta toimielimellä ei lakiesityksen mukaan olisi sitovaa päätösvaltaa suhteessa maakuntahallintoon. Lakiesityksen mukaan toimielimelle ei myöskään voitaisi delegoida tällaista päätösvaltaa.

Maakuntalaissa puhutaan saamenkielisistä asukkaista, näin mm. ehdotetussa 27 §:ssä vähemmistökielen vaikuttamistoimielimestä. Saamen kielilaissa (15.12.2003/1086) lähtökohtana on sen sijaan perustuslain suojaama saamelaisten oikeus ylläpitää ja kehittää kieltään ja kulttuuriaan. Saamelaiset ovat perustuslain tunnistama ja suojaama alkuperäiskansa ja etninen ryhmä, saamenkielisten asukkaiden joukkoon voi kuulua kuka hyvänsä saamen kielen opetellut. Olemassa oleva lainsäädäntö - ytimenään perustuslaki - pyrkii siis turvaamaan ja kehittämään saamelaisten oikeuksia mm. kieleensä mitä linjausta esitetty maakuntalaki rikkoisi voimakkaasti.

Lakiehdotuksessa ei ole arvioitu saamen kielen vaikuttamistoimielimen vaikutuksia Saamelaiskäräjien lakisäätteisten tehtäviin ja kulttuuri-itsehallintoon. Saamelaiskäräjälain 5 §:n mukaan Saamelaiskäräjien tehtävänä on hoitaa saamelaisten omaa kieltä ja kulttuuria sekä heidän asemaansa alkuperäiskansana koskevat asiat ja lain 6 §:n mukaan Saamelaiskäräjät edustaa saamelaisia tehtäviinsä kuuluvissa asioissa kansallisissa ja kansainvälisissä yhteyksissä. Esityksessä ja sen perusteluissa ei edellytetä, että toimielimessä tulisi olla edustettuina eri saamen kielet eikä Kolttien kyläkokouksella olisi mahdollisuutta esittää ehdokkaitaan toimielimeen. Ehdokkaissa ei

esityksen mukaan täydy olla edustettuina sosiaali- ja terveydenhuollon ammattilaisia eikä eri palvelujen käyttäjäryhmiä. Epäselväksi myös jää, miten saamenkielisten edustajien kielitaito todennetaan, muiden kuin Saamelaiskäräjien nimeäminen edustajien osalta ja mikä taho muut edustajat esittää/nimeää.

42. Onko maakunnilla riittävät taloudelliset edellytykset suoriutua lakisääteisistä tehtävistä uudistuksen voimaan tultua?
Avotila

Uudistuksen tuki

43. Mihin aiheisiin liittyvää valtakunnallista tukea katsotte tarvitsevanne sote- ja maakuntauudistusten alueelliseen toteutukseen?
- a. **sote-integraatio**
  - b. **talous**
  - c. hallinto ja johtaminen
  - d. omaisuusjärjestelyt
  - e. **tietohallinto ja ICT**
  - f. viestintä ja osallisuus
  - g. henkilöstösiirrot
  - h. palvelutarpeen arviointi, tilaaminen
  - i. **muuta, mitä? Perusoikeuksien ja yhdenvertaisuuden tosiasiallinen toteuttaminen. Saamelaisten kulttuuri-itsehallinnon rakentaminen maakunnan itsehallinnon rinnalla.**

Muut kysymykset

44. Muut vapaamuotoiset huomiot hallituksen esitysluonnoksesta.

45. Yksilöidyt säädösmuutosehdotukset.

6 § 2 momentti

Saamelaisten kotiseutualueella sosiaali- ja terveydenhuolto on järjestettävä myös saamen kielellä. Oikeudesta käyttää saamen kieltä säädetään saamen kielilaissa (1086/2003).

8 §

Hyvinvoinnin ja terveyden edistäminen maakunnassa

Maakunnan on arvioitava ennakkoon ja otettava huomioon päätösten vaikutukset eri väestöryhmien hyvinvointiin ja terveyteen, asetettava suunnittelussaan sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämiseen ja tuottamiseen liittyvät hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen tavoitteet ja määriteltävä tavoitteita tukevat toimenpiteet ja vastuutahot. **Saamelaisten kotiseutualueen osalta arviointi tulee suorittaa yhteistyössä Saamelaiskäräjien kanssa.** Maakunnan on valmistettava omalta osaltaan valtuustokausittain alueellinen hyvinvointikertomus väestön hyvinvoinnista, terveydestä ja niihin

vaikuttavista tekijöistä sekä toteutetuista toimenpiteistä. Kertomus laaditaan yhteistyössä alueen kuntien kanssa sekä saamelaisten kotiseutualueen osalta yhteistyössä Saamelaiskäräjien kanssa.

Hyvinvointikertomus on julkaistava julkisessa tietoverkossa.

Maakunnan on toimittava yhteistyössä alueen kuntien ja Saamelaiskäräjien kanssa ja tuettava niitä asiantuntemuksellaan hyvinvoinnin ja terveyden edistämistyössä.

Saamelaisten kotiseutualueella järjestettävien saamenkielisten sosiaali- ja terveystalveluiden toteuttamiseksi myönnettävän valtion erityisavustuksen kohdentamisesta päättää Saamelaiskäräjät.

36 §

Sosiaali- ja terveydenhuollon kehittämistoiminta maakunnassa

Lapin maakunnan tehtävänä on tukea saamenkielisten palvelujen kehittämistä koko maassa sekä edistää rajayhteistyötä.

Puheenjohtaja

Tiina Sanila-Aikio

Hallintopäällikkö

Pia Ruotsala

(Lausunnosta päätti saamelaiskäräjien hallitus 31.10.2016 ja 9.11.2016. Lausunnon valmisteluun osallistuivat lisäksi vs. lakimiessihteeri Kalle Varis, ma. lakimiessihteeri Antti Aikio ja kieliturvasihteeri Siiri Jomppanen)

Tiedoksi:

Yhdenvertaisuusvaltuutettu

Oikeusministeriö

Lapin liitto

Saamelaisalueen kunnat

Liite:

Saamelaisia koskevan lainsäädännön ydinosat maakuntahallintouudistuksen kannalta

Liite Saamelaisia koskevan lainsäädännön ydinosat maakuntahallintouudistuksen kannalta**Suomen perustuslaki 11.6.1999/731**

17 § 3 mom: ”Saamelaisilla alkuperäiskansana sekä romaneilla ja muilla ryhmillä on oikeus ylläpitää ja kehittää omaa kieltään ja kulttuuriaan. Saamelaisten oikeudesta käyttää saamen kieltä viranomaisessa säädetään lailla.”

121 § 4 mom: ”Itsehallinnosta kuntia suuremmilla hallintoalueilla säädetään lailla. Saamelaisilla on saamelaisten kotiseutualueella kieltään ja kulttuuriaan koskeva itsehallinto sen mukaan kuin lailla säädetään.”

Laki saamelaiskäräjistä 17.7.1995/974

1 § 1 mom: ”Saamelaisilla alkuperäiskansana on saamelaisten kotiseutualueella omaa kieltään ja kulttuuriaan koskeva itsehallinto sen mukaan kuin tässä laissa ja muualla laissa säädetään. Tähän itsehallintoon kuuluvia tehtäviä varten saamelaiset valitsevat vaaleilla keskuudestaan saamelaiskäräjät.”

5 § 1 mom: ”Saamelaiskäräjien tehtävänä on hoitaa saamelaisten omaa kieltä ja kulttuuria sekä heidän asemaansa alkuperäiskansana koskevat asiat.”

Saamen kielilaki 15.12.2003/1086

1 § 1 mom: ”Tämän lain tarkoituksena on osaltaan turvata perustuslaissa säädetty saamelaisten oikeus ylläpitää ja kehittää omaa kieltään ja kulttuuriaan.”

Esityöt saamelaisten kulttuuri-itsehallintoa koskien

HE 248/1994 Hallituksen esitys Eduskunnalle saamelaisten kulttuuri-itsehallintoa koskevien säännösten ottamisesta Suomen Hallitusmuotoon ja muuhun lainsäädäntöön

”Lisäksi säännös turvaisi vähemmistön kulttuurimuotoa, johon saamelaisten osalta kuuluvat saamelaisten perinteiset elinkeinot kuten poronhoito, kalastus ja metsästys. Säännös tarjoaisi valtiosääntöoikeudellisen perustan ryhmän elinolosuhteiden kehittämiseksi sen omaa kulttuuriperinnettä kunnioittaen.” (luku 2.1)

”Saamelaisilla alkuperäiskansana olisi saamelaisten kotiseutualueella kieltään ja kulttuuriaan koskevissa asioissa perustuslaissa turvattu kulttuuri-itsehallinto. Säännöksellä pyritään siihen, että tulevassa lainsäädännössä määrättäisiin saamelaisten omaa kieltä ja kulttuuria koskevissa asioissa toimielimet, toimivaltarajat ja tehtävät saamelaishallinnolle, kunnalliselle itsehallinnolle ja valtion hallinnolle. Saamelaisten kulttuuri-itsehallintoon kuuluvien tehtävien hoito turvattaisiin valtion varoin. Saamelaisten kulttuuri-itsehallinto olisi dynaamista ja saamelaiset voisivat itse kehittää sitä.” (luku 3.1)

Perustuslain suojaamaan saamelaisten kulttuurimuotoon kuuluvista elementeistä ks. myös **perustuslakivaliokunnan lausunnot** 3/1990 vp ja 8/1993 vp.